

SOCIALINIŲ IR HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS

Tęstinių studijų institutas

Andragogikos katedra

Lina Bendikaitė

**ANDRAGOGO VAIDMUO SPECIALIUS POREIKIUS
TENKINANČIOS MOKYMOSI APLINKOS KŪRIMO ASPEKTU**

Andragogikos studijų programos

magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2019

SANTRAUKA

Bendikaitė L. Andragogo vaidmuo specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo aspektu. Andragogikos studijų programos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas doc. dr. J. Adomaitienė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda 2019. – 57 p.

Raktažodžiai: specialieji poreikiai, andragogo vaidmuo, mokymosi aplinka, integracija, darbo rinka, kūrimas.

Darbo **tikslas:** teoriškai išanalizuoti ir empiriškai pagrįsti andragogo vaidmens svarbą ir reikšmę, kuriant, fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią, mokymosi aplinką. Darbe iškelti šie **uždaviniai:** 1) Išnagrinėti mokymosi aplinkos sampratų įvairovę, apibūdinti asmenų su fizine negalia poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo svarbą ir ypatumus; 2) Išanalizuoti andragogo veiklos lauką, bei atliekamas funkcijas, vaidmenis, kuriant fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, padedančią negalią turintiems integruotis į darbo rinką; 3) Ištirti fizinę negalią turinčių besimokančiųjų požiūrį į andragogo vaidmenį ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią integraciją į darbo rinką, kūrimą. Darbe kelta **mokslinė problema:** koks yra andragogo vaidmuo, kuriant, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką? Tyrimo objektas – andragogo vaidmuo ir fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimas. Šiuo tyrimu siekta teoriniu ir empiriniu aspektu išnagrinėti andragogo vaidmens svarbą ir reikšmę, kuriant, fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią, mokymosi aplinką, skatinančią, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų integraciją į darbo rinką. Analizuota mokslinė ir metodinė literatūra, fokus grupės diskusijos metodu atliktas kokybinis tyrimas su besimokančiais.

Darbe iškelta hipotezė, kad andragogo atliekami vaidmenys gali būti svarbūs, kuriant, specialius poreikius tenkinančią, mokymosi aplinką, kuri padėtų negalią turintiems besimokantiems integruotis į darbo rinką, išanalizavus tyrime dalyvavusių informantų nuomonę, pasitvirtino.

Sudarius visas reikiamas sąlygas mokymosi procese ir darbo rinkoje, fizinę negalią turinčiam besimokančiajam atsivertų puikios karjeros galimybės, jam būtų suteikta galimybė aktyviai dalyvauti savo bendruomenės visuomeniniame gyvenime. Besimokančiųjų nuomone svarbiausias yra fizinę negalią turinčio žmogaus padėties darbo rinkoje suvokimas ir supratimas.

SUMMARY

Bendikaitė L. The Role of Andragogue in Creating a Learning Environment That Meets Special Needs. Andragogy Master Studies Program's Paper. Supervisor Assoc. Prof. J. Adomaitienė, Klaipėda University: Klaipėda, 2019. – 57 p.

Key words: special needs, andragogue role, learning environment, integration, labor market, creation.

The **aim of the study** is to theoretically analyze and empirically substantiate the importance of the role of andragogue in creating a learning environment that meets the special needs of physically disabled learners. The paper raised the following **tasks**: 1) To analyze the diversity of concepts of learning environment, to describe the importance and peculiarities of creation of learning environment for people with physical disabilities; 2) To analyze the field of the activity of andragogue and the roles involved in creating a learning environment that meets the special needs of learners with physical disabilities, helping physically disabled people to integrate into the labor market; 3) To study the attitude of physically disabled learners of the role of andragogue and the development of a learning environment that fosters the integration of people with physical disabilities into the labor market. In the thesis the analysis of scientific and methodical literature was performed and the focus group - interview method was chosen for the research. The **scientific problem** at work: what is the role of andragogue in creating a learning environment that meets the special needs of people with physical disabilities? The object of the research is the role of andragogue and the creation of a learning environment that meets the special needs of learners with physical disabilities. The aim of this study was to analyze the importance of the role of andragogue in the theoretical and empirical aspects of creating a learning environment that promotes the integration of learners with physical disabilities into the labor market. Scientific and methodological literature was analyzed, qualitative research with learners was carried out using the focus group discussion method.

After analyzing the opinion of the informants' who participated in the research, the hypothesis has been confirmed: the roles performed by andragogue can be important in creating a learning environment that meets the special needs that would help disabled learners to integrate themselves into the labor market.

Having all the necessary conditions in the learning process and in the labor market, a learner with physical disabilities would have an excellent career opportunities and be able to participate actively in the public life of their community. In the learners' opinion, understanding of the situation of a person with physical disability in the labor market is the most important factor in creating learning environment that meets the special need of physically disabled learners.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Pusiau struktūruoto interviu schema.....	41
2 pav. Tyrimo organizavimo etapai	42
3 pav. Besimokančiųjų požiūris į fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integracijos į darbo rinką svarbą ir galimybes	44
4 pav. Besimokančiųjų požiūris į informacijos sklaidą apie fizinę negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką ir pasiūlymai.....	50

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Informantų socialinė - demografinė charakteristika	39
2 lentelė. Besimokančiųjų požiūris į andragogo vaidmenį, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką....	45
3 lentelė. Besimokančiųjų požiūris į andragogo žinias, gebėjimus, įgūdžius ir veiklos lauką, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką.....	47

TURINYS

PAGRINDINĖS SAŲOKOS	7
ĮVADAS	8
1. TEORINĖS TYRIMO PRIELAIDOS: ANDRAGOGO VAIDMUO IR SPECIALIUS POREIKIUS TENKINANČIOS MOKYMOŠI APLINKOS, SKATINANČIOS ASMENŲ SU FIZINE NEGALIA INTEGRACIJĄ Į DARBO RINKĄ, KŪRIMAS	13
1.1. Mokymosi aplinkos samprata ir esmė Lietuvos bei užsienio mokslininkų darbuose.....	13
1.2. Specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, asmenims turintiems fizinę negalią, kūrimo svarba ir ypatumai	17
1.3. Andragogo veiklos laukas, atliekamos funkcijos, vaidmenys, kuriant fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką	22
1.3.1. Specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią integraciją į darbo rinką, kūrimo svarba ir galimybės	22
1.3.2. Andragogo vaidmuo ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų su fizine negalia integraciją į darbo rinką, kūrimas	29
2. BESIMOKANČIŲJŲ POŽIŪRIO Į ANDRAGOGO VAIDMENĮ IR SPECIALIUS POREIKIUS TENKINANČIOS MOKYMOŠI APLINKOS, SKATINANČIOS ASMENŲ, TURINČIŲ FIZINĘ NEGALIĄ, INTEGRACIJĄ Į DARBO RINKĄ, KŪRIMĄ, TYRIMAS	38
2.1. Tyrimo organizavimas ir metodologija.....	38
2.1.1. Kokybinio tyrimo metodologija.....	38
2.1.2. Besimokančiųjų požiūrio į andragogo vaidmenį ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią, integraciją į darbo rinką, kūrimą, tyrimo rezultatų analizė	42
IŠVADOS	52
REKOMENDACIJOS	53
LITERATŪRA	54
PRIEDAI	58

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Fizinė negalia – fizinis arba protinis sutrikimas, kuris apriboja ar pakenkia esminėms gyvybinėms funkcijoms (klausai, regai, kalbėjimui, judėjimui), rūpinimuisi savimi, tobulėjimui, ar darbui, atimantis, sumažinantis ar apribojantis asmens galimybę užsiimti kasdiene veikla ir jaustis pilnaverčiu visuomenės nariu (Ruolytė, 2005).

Mokymosi aplinka – tai erdvė, kurioje mokomasi padedant įvairioms mokymo priemonėms, metodams ir būdams, naudojantis įvairiais informacijos šaltiniais, atsirenkant ir interpretuojant informaciją, ir sąmoningos, konstruktyvios veiklos būdu, grindžiamu refleksija, įgyjant žinių, gebėjimų ir vertybių (Šiaučiukėnienė ir kt., 2006, 202 p.).

Specialieji poreikiai – asmens poreikiai, kurių sprendimas įgalina atlikti veiklą, svarbią realizuojant įprastus asmens vaidmenis visuomenėje (Galkienė, 2005, 12 p.).

Andragogas – suaugusiųjų mokytojas, turintis arba andragoginį išsilavinimą, arba neformaliojo ar savaiminio mokymosi būdu įgijęs andragogo praktiko kompetencijų. (Juozaitis, 2008).

Įtraukus ugdymas – (*angl. inclusive education*) tai socialinės integracijos principas, kurio tikslas yra padidinti švietimo prieinamumą ir skatinti veiksmingą visų besimokančiųjų, kuriuos sistema linkusi atskirti, galimybių plėtrą ir savo ugdymosi potencialo realizavimą (Raktiniai inkliuzinio švietimo kokybės plėtros principai, 2009, 15 p.).

Andragogo vaidmuo – tai gebėjimas padėti besimokančiajam mokytis, palaikyti jį mokymosi procese. Taip pat kurti mokymosi aplinką, suteikti pagalbą, paramą mokymuisi grupėse ir individualiai, išmanyti andragogikos teorijas, tinkamai jas pritaikyti mokymosi procese, padėti išsikelti mokymosi tikslus, skatinti besimokančiojo savišvietą, saviugdą, savimoką, savarankiškumą, pasitikėjimą, vadovautis mokymo būdų ir metodų įvairove (Jovarauskaitė, Tolutienė, 2011, 51 p.).

Santrumpos – KU TSI (Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų institutas)

IVADAS

Temos aktualumas. Fizinę negalią turintys asmenys taip pat nori turėti vienodas galimybes siekti išsilavinimo. Tačiau darbas su besimokančiais, turinčiais fizinę negalią reikalauja nemažai žinių, reikalaujančių visapusiškos pagalbos fizinę negalią turintiems besimokantiejiems integruojantis į aukštojo mokslo sistemą, o vėliau ir – į visuomenę. Šios žinios padeda andragogui geriau suprasti fizinę negalią turinčiam besimokančiajam išskylančias mokymosi problemas, kurių būtų galima išvengti sukuriant tinkamas sąlygas formuoti palankiai mokymosi aplinkai. Ir nors yra pakankamai nemažai literatūros šaltinių apie fizinę negalią turinčių asmenų teisę į aukštąjį mokslą, mokymosi aplinkos pritaikymą specialioms fizinę negalią turinčių besimokančiųjų poreikiams, įsidarbinimo, karjeros galimybes bei profesinės, socialinės reabilitacijos svarbą, vis dėlto, praktika parodo kiek kitokį vaizdą.

Fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialiuosius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimas yra svarbus tuo, jog tinkamai sutvarkyta ir paruošta mokymosi aplinka leidžia, fizinę negalią turintiems, besimokantiejiems jaustis nepriklausomiems, labiau savarankiškiems. Specialiuosius poreikius tenkinanti mokymosi aplinka fizinę negalią turintiems taip pat suteikia daugiau pasitikėjimo savo gebėjimais, ryžto imantis vis naujų užduočių, bei drąsos reiškiant savo mintis ir nuostatas. Tačiau fizinės mokymosi aplinkos pritaikymas specialioms, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų poreikiams yra ne vienintelis veiksnys, įtakojantis sėkmingą negalią turinčių asmenų integraciją į visuomenę. Fizinę ir kitokią negalią turintiems besimokantiejiems svarbi yra ir palanki emocinė bei socialinė mokymosi aplinka. Negalią turintys asmenys gana nedrąsiai ryžtasi studijuoti aukštojoje mokykloje ir įsitraukti į visuomeninį gyvenimą, darbo rinką, nes baiminasi aplinkinių reakcijos į jų negalią. Tokiu atveju reikia sukurti tokią emocinę ir psichologinę mokymosi aplinką, kurioje, negalią turintis, besimokantis asmuo nebijotų mokymosi procese atsirandančių kliūčių bei iššūkių, nebijotų rizikuoti ir labiau pasitikėtų savo jėgomis, dėstytojais, kitais studentais.

Andragogo vaidmuo, kuriant fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialiuosius poreikius, taip pat turi didelės įtakos, padedant negalią turintiems jaunuoliams ir suaugusiesiems integruotis į darbo rinką. Andragogas gali būti tutorius, mentorius, skatintojas, organizatorius, treneris, mokytojas, patarėjas ir t.t., o jo pareiga – skatinti besimokančiojo potencialą, padėti tobulinti socialinius bei profesinius gebėjimus, lemiančius sėkmingą, negalią turinčio, besimokančiojo integraciją į visuomenę ir darbo rinką.

Mokslinis problemos ištirtumas. Įvairių tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių - tokių, kaip R. Adomaitienė, G. Augustinaitytė – Jurčikonienė (2003), A. Babinskienė, I. Baranauskienė, A. Juodraitis (2008), I. Bartkutė, J. Čizikienė (2013) ir kt. - metodinėje literatūroje galima rasti medžiagos apie fizinę negalią turinčių besimokančiųjų taikomąją fizinę veiklą, neįgaliųjų aukštojo mokslo gerinimą, profesinę reabilitaciją, profesinį rengimą, dalyvavimą darbo rinkoje ir kt. O tai yra

vieni iš pagrindinių komponentų siekiant optimizuoti fizinę negalią turinčių besimokančiųjų galimybes siekti aukštojo išsilavinimo. Kalbant apie negalią turinčiųjų integracijos į darbo rinką galimybes, Á. Scharle ir M. Csillag (2016), Europos Komisijai parengtame dokumente „Negalia ir integracija į darbo rinką“, nagrinėja šią šiuolaikinę, negalią turinčiųjų, žmonių padėtį darbo rinkoje, bei analizuoja negalią turinčiųjų integracijos į darbo rinką nuostatas. W. Eichhorst, M. J. Kendzia, J. B. Knudsen ir kt. (2010) nagrinėja negalią turinčių žmonių mobilizavimo ir integracijos į darbo rinką galimybes. K. Lazányi (2014) analizuoja negalią turinčiųjų asmenų galimybes šiuolaikinėje darbo rinkoje. W. Eichhorst, M. J. Kendzia, J. B. Knudsen ir kt. (2010) parengtoje tyrimo ataskaitoje „Neįgaliųjų mobilizavimas ir integracija į darbo rinką“ nagrinėja teisinės apsaugos, nukreiptos prieš negalią turinčiųjų diskriminaciją, aspektus, aktyviają darbo rinkos politiką, darbinių įgūdžių stoka, kliūtis, trukdančias optimaliam, negalią turinčiųjų, mobilumui darbo rinkoje ir kt.

Mokymosi aplinkos fizinę negalią turintiems besimokantiejiems kūrimo ir tobulinimo gaires, bei neįgaliųjų veiklą nagrinėja A. Babinskienė (2008), I. Baranauskienė, A. Juodraitis (2008), M. Daugėla, S. Žukauskas (2005), V. Karvelis (2001), R. Kišonienė, R. Dudzinskienė (2007), D. Lipinskienė (2002), O. Maciulevičiūtė (2012), J. Ruškus, M. Daugėla, S. Žukauskas, A. Blinstrubas, G. Šaparnis (2006; 2007), J. Ruškus (2002).

Tuo tarpu L. Lukianova (2014; 2016) analizuoja andragogų profesinę veiklą užsienio šalyse, bei pedagoginio personalo vaidmenis suaugusiųjų švietime, T. Jääger, A. Cianciar ir kt. (2010) nagrinėja, kokių savybių turi turėti geras andragogas, dirbdamas su suaugusiais. T. Hizhynska (2015) domisi, kokios programos yra organizuojamos Vokietijos universitetuose suaugusiųjų mokymo procese, S. Kušić, A. Klapan ir kt. (2015) pateikia, kokių kompetencijų, dirbdami su suaugusiais, įgyja andragogai Kroatijoje. S. O’Toole ir B. Essex (2012) rašo apie andragogo vaidmenį, tenkinant besimokančiųjų mokymosi poreikius. S. McLean (2012) analizuoja andragogo vaidmenų svarbą šiuolaikinės socialinės kontrolės procese, o S. Gedeikienė (2010) nagrinėja pedagogų požiūrį į mokymą visą gyvenimą ir pateikia sociologinę interpretaciją. R. M. Andriekienė (2011) analizuoja andragogų profesionalizaciją atliekamų vaidmenų aspektu. N. Putrienė ir S. Vaičekauskienė (2014) nagrinėja aukštojo mokslo raidos scenarijų, remdamosi Lietuvos mokslo ir studijų plėtros iki 2030 m. įžvalgomis. J. Reischmann (2014) tiria, kokios yra mokymosi visą gyvenimą perspektyvos, o L. Staškūnienė ir R. M. Andriekienė (2012) nagrinėja andragogų požiūrį į tinklaveiką paramos / pagalbos suaugusiam besimokančiajam aspektu. L. Jōgi ir M. Gross (2010) analizuoja andragogų padėtį Europos mastu, o B.J. Buiskool ir S.D. Broek (2010) aprašo, kokios turi būti pagrindinės profesionalaus andragogo kompetencijos. K. Trakšėlys ir R. M. Andriekienė (2016) analizuoja andragogo vaidmenų raišką modernioje visuomenėje. K. Trakšėlys, J. Žilionis ir kt. (2014) nagrinėja dialogą suaugusiųjų švietimo procese, o štai A. Jovarauskaitė ir G. Tolutienė (2011) tiria andragogikos teorijų taikymo galimybes paramos, pagalbos besimokančiajam aspektu. J. Weinberger

(2015) analizuoja įvairias strategijas, remiantis žiniomis apie besimokančių suaugusiųjų poreikius ir lūkesčius, kurios būtų įgyvendinamos mokymosi procese ir būtų veiksmingos.

G. Tolutienė (2013; 2014) analizuoja andragoginę sąveiką ir jos raišką mokymosi aplinkos aspektu, profesionalumo tobulinimą tutoriaus veiklos kontekste (teorinius ir empirinius aspektus) bei andragogo pagalbos suaugusiam besimokančiajam strategijos taikymo galimybes. G. Tolutienė, R. M. Andriekienė ir kt. (2015) nagrinėja andragogo paramą / pagalbą besimokantiems informacinių ir komunikacinių technologijų aspektu. G. Ramanekienė (2011) domisi mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimu. E. Ghorbani ir M. Branch (2012) aptaria suaugusiųjų švietimo svarbą, o C. Cavaco (2011) analizuoja pokyčius andragogo veikloje. A. Bėkšta, V. Dienys, G. Gedvilienė ir kt. (2011) pateikia suaugusiųjų švietimo raidos scenarijų, o A. Tuckett (2015) tiria suaugusiųjų švietimą bei socialinę transformaciją, siekiant socialinės lygybės. A. Tamašauskas (2014) aiškinasi andragogo rengimo kokybės parametrų modeliavimo ypatumus, o A. Šileikienė (2014) pateikia ateities kūrimo prielaidas Lietuvos suaugusiųjų švietime.

Kalbant apie darbo rinkos pritaikymą specialioms neįgaliųjų poreikiams, jos svarbą bei galimybes, H. Lindberg (2011) nagrinėja darbo rinkos reformos svarbą, kuri paskatintų aktyvesnį, negalią turinčiųjų įsitraukimą. R. Berthoud (2011) analizuoja, kokios yra, negalią turinčių žmonių, įsitraukimo į darbo rinką tendencijos Didžiojoje Britanijoje.

Mokslinė problema: koks yra andragogo vaidmuo, kuriant fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką?

Tyrimo objektas – andragogo vaidmuo ir fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimas.

Tyrimo tikslas – teoriškai išanalizuoti ir empiriškai pagrįsti andragogo vaidmens svarbą ir reikšmę, kuriant, fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią, mokymosi aplinką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti mokymosi aplinkos sampratų įvairovę, apibūdinti asmenų su fizine negalia poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo svarbą ir ypatumus.
2. Išanalizuoti andragogo veiklos lauką, bei atliekamas funkcijas, vaidmenis, kuriant fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, padedančią negalią turintiems integruotis į darbo rinką.
3. Ištirti fizinę negalią turinčių besimokančiųjų požiūrį į andragogo vaidmenį ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią integraciją į darbo rinką, kūrimą.

Hipotezė – andragogo atliekami *skatintojo, ugdytojo (lektoriaus), patarėjo ir tarpininko* vaidmenys gali būti svarbūs, kuriant, specialius poreikius tenkinančią, mokymosi aplinką, kuri padėtų negalią turintiems besimokantiesiems integruotis į darbo rinką.

Metodai: mokslinės literatūros analizė, siekiant išnagrinėti mokymosi aplinkos sampratų įvairovę, asmenų su fizine negalia poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo svarbą ir ypatumus, andragogo veiklos lauką, funkcijas, vaidmenis, kuriant fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką ir skatinančią jų integraciją į darbo rinką; anketinė apklausa ir interviu, siekiant išsiaiškinti fizinę negalią turinčių besimokančiųjų ir andragogų požiūrį į andragogo vaidmenį ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią integraciją į darbo rinką, kūrimą.

Metodologinės nuostatos. Tyrimas grindžiamas *egzistencializmo ugdymo filosofijos, humanizmo ugdymo filosofijos* bei *socialinės inkluzijos teorijos* metodologinėmis nuostatomis.

Egzistencializmo ugdymo filosofija. Šios filosofijos nuostatos teigia, jog į besimokančius reikia žvelgti kaip į individus, kurie turi savo patirtį, yra unikalūs kaip asmenybės. Andragogas turi rasti būdų kaip sukurti palankią mokymosi aplinką, nes besimokančių neįgaliųjų poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos sukūrimas yra svarbus faktorius, kuris palengvintų jų bendravimą ir bendradarbiavimą, bei sudarytų palankias sąlygas profesinei reabilitacijai ir integravimuisi į darbo rinką (Bitinas, 2006).

Humanizmo ugdymo filosofija. Pagrindinis humanizmo principas - visapusiškas asmenybės vystymasis ir tobulėjimas. Humanistinės pedagogikos idėjomis besiremiantis ugdytojas su sveiku ar neįgalium ugdytiniu sąveikauja kaip su realybe, įsivaizduoja save jo padėtyje, jaučia jo išgyvenimus ir nuoširdžiai bei atvirai bendrauja (Bitinas, 2006).

Socialinės inkluzijos teorija. Socialinės inkluzijos teorija siekiama kiekvienam garantuoti galimybes panaudoti savo potencialą, nepaisant patirties ir aplinkybių. Ši teorija akcentuoja neįgaliųjų įsitraukimą į visas visuomenines veiklas, dalyvavimą, veikimą drauge (Luhmann N., 1997).

Teorinis ir praktinis tyrimo reikšmingumas.

Nebuvo aptikta tyrimų, kuriuose būtų analizuojama andragogo vaidmenų svarba, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką. Todėl šiame darbe analizuojami specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo svarba ir ypatumai fizinę negalią turinčiųjų mokymuisi, andragogo vaidmenų svarba, veiklos laukas, bei atliekamos funkcijos kuriant fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, padedančią negalią turintiems integruotis į darbo rinką.

Atliktas kokybinis ir kiekybinis tyrimas atskleis reikšmingas prielaidas, kuriomis remiantis galima bus pateikti išvadas ir rekomendacijas, leisiančias andragogui kurti efektyvesnę specialius

poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, kuri skatintų fizinę negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką.

Darbo struktūra. Darbą sudaro: santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, pagrindinių sąvokų sąrašas, įvadas, teorinė dalis, kurioje pateikiama andragogo vaidmens svarba ir reikšmė kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką ir padedant negalią turintiems integruotis į darbo rinką analizė, empirinė dalis, kurioje pateikti tyrimo metu gauti rezultatai, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas (54 mokslinės literatūros šaltiniai), priedai, darbą sudaro 57 psl.

1. TEORINĖS TYRIMO PRIELAIDOS: ANDRAGOGO VAIDMUO IR SPECIALIUS POREIKIUS TENKINANČIOS MOKYMO SI APLINKOS, SKATINANČIOS ASMENŲ SU FIZINE NEGALIA INTEGRACIJĄ Į DARBO RINKĄ, KŪRIMAS

1.1. Mokymosi aplinkos samprata ir esmė Lietuvos bei užsienio mokslininkų darbuose

Kiekvienas nori jaustis visaverčiu visuomenės piliečiu, turėti gerą išsilavinimą, mėgstamą darbą ir būti gerbiamas. Ypač to reikia fizinę ir kitokią negalią turintiems asmenims. Tam, kad įgytų norimą išsilavinimą, gautų gerą darbą ir pelnytų visuomenės pripažinimą bei pagarbą, fizinę negalią turintiems ir studijuoti pasirinktoje aukštojoje mokykloje norintiems besimokantieji turi būti sudarytos visos įmanomos sąlygos siekti aukštojo išsilavinimo. Specialiuosius mokymosi poreikius tenkinančios aplinkos kūrimas ir pritaikymas aukštojoje mokykloje yra vienas iš prioritetų. Vis dėlto Lietuvoje nėra sistemingų statistinių duomenų apie negalią turinčius studentus, besimokančius aukštosiose mokyklose, nėra duomenų bazės, taip pat visa apimančios duomenų rinkimo sistemos. Iki šiol mažai žinomas realus negalią turinčių studentų skaičius Lietuvoje, negalių tipai, specialieji poreikiai, nepateiktas psichosocialinis negalią turinčių studentų apibūdinimas. Galbūt todėl dar ir šiandien Lietuvos aukštosiose mokyklose yra tokia sudėtinga situacija.

Anot R. Bartaševičiaus (2012), mokymosi aplinkos problematika vis dažniau analizuojama ne tik politikos, bet ir mokslo požiūriu. Ir tai suprantama, juk kintant požiūriui į mokymą(-si), jo tikslams, turiniui, technologijoms, subjektui, objektui ir pan., lygiagrečiai turi kisti ir požiūris į aplinką, kurioje vyksta mokymo(-si) procesas. Kita vertus, vis dažniau teigiama, kad mokymo(-si) aplinka turi būti įgalinanti; įgalinimas čia suprantamas kaip procesas, kurio metu žmonės ar bendruomenės ugdo gebėjimą tvarkyti savo gyvenimą ir spręsti svarbius savo gyvenimo klausimus.

R. D. Black ir kt. (2015) nuomone, įvairių negalių turintys asmenys, besimokantys aukštosiose mokyklose, vis dar susiduria su įvairiomis kliūtimis. Minėtos kliūtys gali būti šios: 1) regėjimo negalią turintiems studentams nepakanka mokomosios medžiagos jiems prieinamu formatu (Brailio raštu); 2) klausos negalią turintys studentai susiduria su sunkumais, dalyvaudami paskaitose, kuriose nepakanka garsinių priemonių; 3) judėjimo negalią turintiems studentams paskaitos vyksta, jų poreikiams nepritaikytose, auditorijose; 4) Autizmo sindromą ar motorinių sutrikimų turintiems studentams tenka laikyti improvizuotus egzaminus ar atlikti užduotis raštu; 5) Studentams, turintiems mokymosi sutrikimų, tenka ieškoti kompromisų, kad pademonstruotų savo žinias ir įgūdžius. Yra taip pat ir kitų barjerų, trukdančių negalią turintiems siekti išsilavinimo, kaip, pavyzdžiui, netinkamas mokymosi aplinkos pritaikymas ar atitinkamo formato vadovėlių leidimo atidėliojimas.

James D. Basham ir kt. (2015) nagrinėja Jungtinių Valstijų patirtį, įtraukiant negalią turinčiuosius į mokymosi procesą ir kuriant negalią turinčiųjų poreikiams pritaikytą virtualią

mokymosi aplinką. Anot autorių, Jungtinėse Amerikos Valstijose, studentų su negalia teises į mokslą bei išsilavinimą gina Asmenų Su Negalia Švietimo Įstatymas. Šis įstatymas remiasi šešiais pagrindiniais principais, tai:

- Laisvas ir atitinkamas išsilavinimas;
- Kiek įmanoma mažiau varžanti aplinka;
- Jokio atmetimo;
- Vertinimo apsauga;
- Mokymesi svarbiausias yra procesas;
- Tėvų dalyvavimas (jei kalbama yra apie vaikų ugdymą). Neseniai atsiradusi virtuali mokymosi aplinka yra glaudžiai susijusi su minėtais principais.

V. Brazdeikis (2009), nagrinėdamas mokymosi aplinkos sampratą, cituoja D. Lipinskiene (2002), kuri analizuoja mokymosi bei edukacinės aplinkų skirtumus ir remiasi Tight (1996) nuostatomis, jog pagrindinis dalykas, skiriantis edukaciją ir mokymąsi, yra tas, kad edukacija siejama su organizuotu ir nepertraukiamu, ilgalaikiu mokymu. Todėl edukacinėje aplinkoje atsiranda edukatorius, kuriuo gali būti tiek dėstytojas, tiek materialiniai ar informaciniai ištekliai, tiek institucija. Tačiau mokymosi paradigmoje mokymasis nebūtinai turi būti susijęs su mokymu, todėl edukatorius ar institucija šiame procese nėra būtini. Mokymosi aplinka ir edukacinė aplinka skiriasi būtent šia prasme. Kita vertus, matyt, reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad mokymosi aplinkose galima edukatoriaus pozicijos kaita į edukatorių kaip mokymosi proceso dalyvį, besimokantį kartu su kitais. Taigi edukacinių aplinkų kaita andragoginės paradigmos kaitos kontekste turėtų būti siejama su perėjimu prie mokymosi aplinkų.

A. Juodviršytės (2017) teigimu „mokymosi aplinka – tai aplinka, kurioje besimokantieji ne tik kartu dirba, naudojami įvairiomis priemonėmis ir informacija, bet ir siekia bendro tikslo bei rezultato, randa bendrą problemos sprendimą.“

Mokslinėje literatūroje mokymosi aplinka apibrėžiama ir apibūdinama įvairiai, akcentuojami skirtingi aspektai. Lietuvos Respublikos teisės aktuose mokymosi aplinka siejama su kultūra, fizine ir psichologine erdve, kurioje egzistuoja ir yra organizuojamas andragogo, dėstytojo ir besimokančiojo asmens bendravimas ir bendradarbiavimas.

V. Indrašienė ir O. Merfeldaitė (2011) analizuoja Utenos savivaldybės patirtį inovacijoms palankios mokymosi aplinkos kūrimo kontekste. Autorių teigimu, edukacinė aplinka, pasižyminti išryškintais bruožais, veikia mokymąsi ir daro poveikį besimokančiųjų motyvacijai ir požiūriui į mokymąsi. Vadinasi, inovacijoms palanki aplinka siejama su optimaliomis sąlygomis besimokantiesiems gauti reikalingas priemones, paramą ir informaciją. Kitaip tariant, turi būti sudaryta galimybė bet kada naudotis informaciniais, materialiaisiais ir žmogiškaisiais ištekliais.

S. Neifacho (2014) teigimu žvelgiant į tai, kaip mokymo(si) aplinkos sąvoka vartojama šiandien, aiškiai matyti dvi skirtingos, bet vienodai tikėtinos jos raidos tendencijos. Pirmoji jų (būdinga viešajam diskursui) yra siekis mokymo(si) aplinkos sąvoką vartoti nagrinėjant edukacinius (mokymosi) procesus, siekiant apibūdinti, tiek mokytojo organizuotą ir realizuojamą aplinką, tiek tą aplinką, kurioje mokosi besimokantys asmenys. Tačiau yra ir antroji tendencija, gana aiškiai matoma postmodernistinėje politikoje, filosofijoje ir kitoje mokslinėje literatūroje, – mokymo(si) aplinka gali būti laikoma tokio globalizacijos, integracijos procesų, informacijos ir komunikacijos technologijų plėtros fenomenu, kuris formuoja kiekvieno mokymo(si) aplinkos dalyvio elgseną.

Girdimi vieši diskursai apie mokymosi aplinką reglamentuojančius dokumentus, savo turiniu retokai gali būti kokybiški. Stokojama įstatyminės bazės, pagrindžiančios bendrojo ugdymo mokyklų mokymosi aplinkų funkcionavimo veiksmingumą (Švietimo būklės analizė, 2013). Dažnai kyla ginčai dėl dokumentų interpretavimo ribų (Ten pat).

Anot J. Ruškaus ir A. Blinstrubo ir kt. (2009), aukštosiose mokyklose vyrauja sistema, kur nuo vienos sistemos dalies neaktyvumo ir/ar aktyvumo priklauso kitos sistemos dalis (jos aktyvumas ir/ar neaktyvumas). Aplinkos pritaikymas negalią turinčiųjų poreikiams yra būdas pritraukti studentus į privačias ar kitokias mokyklas. Dar viena pastebima nauda, kurią gauna aukštoji mokykla, priimanti negalią turinčius studentus, yra tai, kad negalią turintys studentai keičia studentų ir dėstytojų pažiūras – humanizuoja aplinką.

D. Pilipavičiūtė ir G. Ambrasas (2011) straipsnyje „Aukštosios mokyklos nepasiruošusios priimti neįgaliųjų“ teigia, jog aukštasis mokslas negalią turinčiajam – tik svajonė, nes nėra pritaikyta šių mokyklų aplinka. Iš Švietimo ir mokslo ministerijos tyrimo matyti, kad aukštosiose mokyklose mokosi 15 kartų mažiau jaunuolių, turinčių specialiųjų poreikių, nei bendrojo lavinimo mokyklas.

L. Šiaučiukėnienė ir kt. (2006) teigimu, mokymosi aplinka – tai erdvė, kurioje mokomasi padedant įvairioms mokymosi priemonėms, metodams ir būdams, naudojantis įvairiais informacijos šaltiniais, atsirenkant ir interpretuojant informaciją bei sąmoningos, konstruktyvios veiklos būdu, grindžiamu refleksija, įgyjama žinių gebėjimų ir vertybių. Taigi, mokymosi aplinka negali būti siejama tik su patalpa, kurioje mokomasi, ji apima daug daugiau sudedamųjų dalių.

Pasak autorių (Ten pat, 2006), galima išskirti tokius mokymosi aplinkos elementus: informacijos šaltiniai, fizinės arba virtualios erdvės, mokymosi gebėjimai ir patirtis, socialinė sąveika. Anot šių autorių, mokymosi aplinka yra dinamiška, kintama, nepastovi.

M. Teresevičienė ir kt. (2004) mokymosi aplinką siūlo skirstyti į penkis struktūrinius elementus: fizinę, psichologinę, socialinę, intelektualinę ir administravimo aplinkas.

- *Fizinė mokymosi aplinka.* Tai pastatai, auditorijos, jų įrengimas, dydis, išdėstymas, priemonės, šildymas, apšvietimas. Neturi būti kliūčių, neteisingo išdėstymo, judėjimo

trukdymo. Visa tai svarbu pašalinti. Tinkamai sutvarkyta aplinka suteikia komforto, patogumo jausmą.

- *Psichologinė mokymosi aplinka.* Ši aplinka priklauso nuo andragogo ir besimokančiojo tarpusavio ryšio. Akcentuojama andragogo pagarba ir pasitikėjimas besimokančiuoju. Palankioje psichologinėje mokymosi aplinkoje besimokantysis labiau pasitiki savo jėgomis, jaučiasi saugus.
- *Socialinė mokymosi aplinka.* Ši aplinka stipriai susijusi su psichologine mokymosi aplinka. Jei besimokantieji jaučiasi saugūs, pripažinti grupėje, jie nebijo bendrauti, dalyvauti diskusijose. Svarbi tarpusavio sąveika grupėje. Nemokantys dirbti komandoje sunkiau bendrauja, nelengvai užmezga draugystę ir nesijaučia gerai.
- *Intelektualinė mokymosi aplinka.* Ši aplinka siejasi su socialine ir psichologine mokymosi aplinkomis. Jeigu besimokantiesiems gera būti kartu, tai dar nereiškia, jog vyks efektyvus mokymasis. Todėl andragogas turi kurti besimokančiųjų poreikius atitinkančią intelektualinę mokymosi aplinką, pateikdamas suprantamą mokymosi medžiagą, skatindamas dalyvauti mokymosi procese, dalintis idėjomis, padėti siekti iškeltų tikslų.
- *Administracinė mokymosi aplinka.* Nors šios aplinkos įtaka nėra tiesioginė, tačiau taip pat svarbi, nes rodo įstaigos požiūrį į besimokantįjį. Administraciniai dalykai, tokie kaip: tvarkoma dokumentacija, kontroliuojamas lankomumas, taikoma tinkama vertinimo sistema, informavimas, nėra tiesiogiai susiję su mokymo turiniu, tačiau jei kertasi su visais kitais mokymosi aplinkos elementais, besimokantieji supras, jog kalbos apie mokymosi efektyvumą bendradarbiaujant neatitinka tikrovės.

Ypač svarbi yra emocinė mokymosi aplinka. Čia vienas iš svarbiausių elementų yra negalią turinčių studentų pasitikėjimas savimi studijų proceso metu, gebėjimas save suvaldyti. Kuo geresnė yra negalią turinčio studento emocinė savijauta, kuo labiau jis pasitiki savimi ir jaučiasi priimamas aukštosios mokyklos bendruomenėje, tuo aukštesni yra jo pasiekiami mokymosi rezultatai. Todėl fizinę negalią turintiems besimokantiesiems būtina sudaryti kuo optimalesnes mokymosi sąlygas aukštosiose mokyklose, kad mokymosi procese jie įgautų kuo daugiau pasitikėjimo savimi, nesijaustų atstumti universiteto bendruomenės dėl savo negalės ir nesuprasti. Pozityvi, draugiška, supratinga bei atpalaiduojanti emocinė mokymosi aplinka aukštojoje mokykloje užtikrins tvirtą grįžtamąjį ryšį tarp fizinę negalią turinčio studento ir dėstytojo, bei kitų studentų ir leis pasiekti puikių mokymosi rezultatų.

Pasak J. Melnikovos (2015), mokymosi aplinka suprantama kaip vieta arba erdvė, kurioje vyksta mokymosi procesas; čia besimokantysis veikia naudodamas įvairias priemones, atsižvelgdamas į dėstytojo patarimus, renka ir interpretuoja informaciją, sąveikauja su kitais besimokančiaisiais bei dėstytojais ir t.t. Mokymosi aplinka – besimokančiojo individo lygmens

dimensija. Ja laikoma ta žmogų supanti informacinės erdvės dalis, kurią žmogus atpažįsta kaip savąją mokymosi aplinką ir ją panaudoja. Pabrėžiama, kad mokymosi aplinkoje akcentuojamas veiklos, leidžiančios konstruoti supratimą ir plėtoti gebėjimus, reikalingus problemoms spręsti, reikšmingumas ir autentiškumas. Čia besimokantieji patys gali pasirinkti mokymosi veiklos būdus, kontroliuoti tempą ir kryptį. Taigi, mokymosi aplinka yra vieta, kurioje besimokantieji dirba kartu ir palaiko vienas kitą, naudodamiesi įvairiomis priemonėmis ir informacijos ištekliais, siekdami mokymosi tikslų ir problemų sprendimo. Šis apibrėžimas leidžia teigti, kad, pavyzdžiui, besimokančiojo mokymosi aplinka gali būti laikoma akademinė grupė, kurioje jis mokosi. Taigi, mokymosi aplinkos samprata koncentruojasi į mokymosi procesą ir skirta mokymosi proceso optimizavimui.

Apibendrinant galima teigti, jog mokymosi aplinka – tai erdvė, kurioje mokomasi padedant įvairioms mokymosi priemonėms, metodams ir būdams, naudojantis įvairiais informacijos šaltiniais, atsirenkant ir interpretuojant informaciją bei sąmoningos, konstruktyvios veiklos būdu, grindžiamu refleksija, įgyjama žinių gebėjimų ir vertybių. Taigi, mokymosi aplinka negali būti siejama tik su patalpa, kurioje mokomasi, ji apima daug daugiau sudedamųjų dalių. Kitame poskyryje panagrinėsime specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, asmenims turintiems fizinę negalią, kūrimo svarbą ir ypatumus.

1.2. Specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, asmenims turintiems fizinę negalią, kūrimo svarba ir ypatumai

Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 2006 m. gruodžio 13 d. Niujorke priimtus Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją ir jos Fakultatyvų protokolą. Šios Konvencijos tikslas – skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų negalią turinčių asmenų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui. Negalią turintiems priskiriami asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis (Bartkutė, Čižikienė, 2013).

Dažnai visuomenė nepakankamai įvertina žmonių su negalia dalyvavimą darbo rinkoje, gauti tokiam asmeniui darbą gana sunku. Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos (NDNT) išduodamos rekomendacijos, kuriose rašoma, kad žmogus – nedarbingas, darbdaviams nesuteikia reikalingos informacijos apie darbo pobūdį, kurį negalia turintis asmuo gali atlikti. Negalia turintiems kyla sunkumų: jie privalo išmokti gyventi su negalia, bandyti įrodyti savo darbinę kvalifikaciją toje darbo rinkoje. Asmenims su negalia reikia daug visuomenės paramos siekiant

užtikrinti jų integraciją į visuomenę, todėl tinkamai vykdoma žmonių su negalia socialinė reabilitacija yra viena iš svarbiausių aktualijų Lietuvos sveikatos ir socialinės apsaugos srityse.

Kaip teigiama Statybos įstatymo pirmojo skirsnio trečiajame punkte: „Projektuojant, statant, rekonstruojant ar kapitaliai remontuojant pastatus (išskyrus atnaujinamus (modernizuojamus) daugiabučius namus) ir inžinerinius statinius, būtina juos pritaikyti specialiesiems neįgaliųjų poreikiams“ (LRS 2009). O ši jų pritaikymą reglamentuoja STR 2.03.01.2001 (Pilipavičiūtė, Ambrasas, 2011).

Dauguma aukštųjų mokyklų save pristato kaip pritaikytas mokytis žmonėms, turintiems negalią, tačiau dažnas negalią turintis asmuo, panoręs studijuoti, susiduria su visai priešinga situacija. Ir nors LR Konstitucija numato, kad aukštasis mokslas turi būti prieinamas kiekvienam pagal sugebėjimus, tačiau negalią turintieji vis dar susiduria su aukštojo mokslo neprieinamumu dėl savo negalios (LR Konstitucija, 1992).

2003 m. JAV buvo atlikti tyrimai, kurie parodė, kad tik 10 proc. koledžų ir universitetų yra visiškai prieinami negalią turintiems (Singh, 2003; Pilipavičiūtė, Ambrasas, 2011).

Škotijos aukštųjų mokyklų prieinamumas negalią turintiems studentams nuolat gerinamas, tačiau 1998 m. atliktas tyrimas parodė, kad dalis mokyklų dar nėra visiškai pritaikytos asmenų su negalia poreikiams (Hall, Tinklin, 1998; Pilipavičiūtė, Ambrasas, 2011).

Jei nebus užtikrintas aukštojo mokslo prieinamumas negalią turintiems besimokantiejiems, tai reiškia jog jie taip pat nesugebės sėkmingai integruotis į visuomenę ir profesinę sritį.

Be medicininės, socialinės, psichologinės reabilitacijos, svarbią reikšmę žmonių su negalia integracijos procese turi ir profesinė reabilitacija. Dažniausiai visos reabilitacijos priemonės vykdomos kartu, tačiau profesinė reabilitacija atliekama individualiai, atsižvelgiant į individo sveikatos ir darbingumo būklę, amžių, lytį, išsilavinimą, jo pageidavimus ir polinkius, įdarbinimo galimybes (Ten pat)

Darbdavys negali nepriimti į darbą asmens su negalia arba kitaip jį diskriminuoti vien dėl jo neįgalumo. Atleisti iš darbo negalią turintį asmenį (jei, žinoma, jis nenusižengęs) gali tik gavęs vietos savivaldybės socialinio aprūpinimo tarnybos sutikimą ir pranešęs tai negalią turinčiam darbuotojui prieš 4 mėnesius.

Darbo sąlygos negalią turintiems turi būti sudaromos remiantis neįgalumą nustatančių komisijų išvadomis. Kadangi dirbdami negalią turintys asmenys panaudoja daugiau fizinių ir dvasinių jėgų, jiems numatytos ilgesnės – 35 kalendorinių dienų atostogos, taip pat 30 kalendorinių dienų neapmokamos atostogos pageidaujama laiku.

Labai svarbi žmonių su negalia įdarbinimo garantija – privaloma (ne mažesnė kaip 2 proc.) įdarbinimo kvota, jeigu įmonėje ne mažiau kaip 50 darbuotojų. Darbdaviai, nevykdantys negalią turinčiųjų įdarbinimo arba papildomų darbo vietų steigimo kvotų, moka papildomus įnašus į

Užimtumo fondą, o vykdančios – gali gauti subsidijų iš minėto fondo darbo vietoms negalią turintiems asmenims steigti (Ten pat).

Kalbant apie mokymosi aplinkos pritaikymą, speciali mokymosi aplinka, kuri atitiktų fizinę negalią turinčių besimokančiųjų poreikius, susideda iš daugybės komponentų. Vienas iš jų, fizinės aplinkos pritaikymas aukštojoje mokykloje; baldų išdėstymas auditorijose taip, kad būtų pakankamai vietos ir netrukdytų judėti. Taip pat baldų modifikacijos: tinkami sėdėti suolai, sėdėjimo rėmai ir specialios kėdės, žemiau pritvirtintos durų rankenos, pasiekiamos esantiems vežimėliuose ir nuimti slenkščiai. Prie pagrindinio įėjimo turėtų būti įrengti pandusai, o universiteto viduje - įvairūs kėlimo įrenginiai, laiptinių keltuvai (judantys išilgai laiptų kreipiančiais bėgiais). Visuomeninėse vietose, kuriose lankosi nedaug žmonių su ribotomis judėjimo galimybėmis, nebūtina statyti panduso, jei jis gadina išorinį vaizdą. Tokiose vietose pakanka įrengti lentelę „žmogus neįgalio vežimėlyje“ su iškvietimo mygtuku ir įsigyti autonominį kėlimo įrenginį, judantį laiptais – kopiklį. Reikėtų pamąstyti ir apie priemones, padedančias judėti aplinkoje. Tai galėtų būti įvairiais būdais valdomi, turintys įvairias stabilizavimo funkcijas, specializuoti vežimėliai, vaikščiojimo rėmai (Ten pat).

Kalbant apie komunikacines priemones, palengvinančias fizinę negalią turinčiųjų mokymąsi, aukštosiose mokyklose turėtų būti įdiegti rašiklių laikikliai, taip pat popieriaus tvirtinimas prie stalo, kad nenukristų nevalingai pastūmus. Taip pat labai svarbus yra ir kompiuterių pritaikymas, t. y. kompiuterio ekrano, klaviatūros modifikacijos ir pelės modifikacijos. Gali būti naudojami liečiami ekranai, padidintos, pakeistos formos ergonominės (su atramomis, siekiant nevarginti rankų) klaviatūros ir pelės. Jei nėra galimybės valdyti rankų, galima informaciją į kompiuterį įvesti naudojant koja valdomas klaviatūras ir peles, burna, galvos ar akių judesiais valdomas priemones. Kartu gali būti naudojama įvairi programinė įranga: pvz., žodžių atspėjimo programos, kalbos atpažinimo programos, negalintiems spausdinti teksto, šios programos į mikrofoną įrašomą kalbą paverčia spausdintu tekstu („Rekomendacijos aukštųjų mokyklų švietimo pagalbos specialistams savarankiškam darbui su specialius poreikius turinčiais studentais“, 2014).

Pasak J. Ruškaus ir kt. (2007) aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymas leidžia įvairių negalią turintiems asmenims būti savarankiškiems, judėti be pagalbos ir kliūčių pastatų viduje ir jų išorinėse erdvėse, naudotis aplinkoje esančiais objektais. Fizinės aplinkos pritaikymas atveria ne tik didesnes mobilumo, bet ir dalyvavimo įvairioje socialinėje veikloje galimybes.

Turintiems judėjimo (fizinę) negalią labiausiai aukštosiose mokyklose pritaikyti įėjimai į pastatus, kompiuterių klasės, vadovybės ir administracijos patalpos, valgyklos ir kavinės, bibliotekos, skaityklos. Tualetai, paskaitų auditorijos ir liftai dar mažiau pritaikyti negalią turintiems studentams. O prieinamos aukštųjų mokyklų renginių, sporto salės, bendrabučiai ir stovėjimo vietos specialiai pritaikytiems negalią turinčiųjų automobiliams įrengiamos labai retai. Tai verčia daryti prielaidą, jog Lietuvos aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymas studentams, turintiems judėjimo negalią, yra

pakankamai problemiškas. Aplinkos pritaikymas judėjimo negalia turintiems asmenims yra prioritetas (tai rodo aukšti veiksnio poreikio įverčiai bei didelis skirtumas tarp būklės ir poreikio įverčių) (Ruškus ir kt., 2007).

D. Lukšaitė ir kt. (2007) specialios mokymosi aplinkos kūrimo išskiria atvirą mokymąsi, bei mokymo turinio ir sąlygų lankstumą. Autorės nurodo, jog pagal kooperatyvios laisvės teoriją (Paulsen, 2003) besimokantiejiems reikalinga asmens laisvė taip pat, kaip ir parama mokantis, palankios sąlygos bendradarbiavimui bei pastarojo planavimui ir įgyvendinimui. Be to ši teorija tiria galimybę rinktis mokymosi laiką, vietą, spartą, aplinką, priegą ir turinį.

- *Galimybė rinktis laiką leidžia* bendrauti studentams kiekvieną kartą, kai jiems yra patogiu. Todėl diskusijos ar atsakymo atidėjimas vėlesniam laikui turi būti minimalus. Idealiu atveju atviras mokymas yra visiškai neribojamas laiko.

- *Šiuolaikinės telekomunikacijos priemonės* suteikia didelę pasirinkimo laisvę mokymosi vietos požiūriu. Tačiau dėstytojo ir studento atskirtis kai kuriais atvejais reiškia, kad reikalingi specifiniai mokymosi ištekliai skirti savarankiškam darbui. Pavyzdžiui, videokonferencijos, seminarai ir egzaminai organizuojami konkrečioje patalpoje.

- *Mokymosi sparta* gali būti individuali arba kolektyvi, susijusi su studijų pradžios, egzaminų ir užduočių pateikimo terminais, kuriuos studentai gali rinktis. Didelio lankstumo atveju studentai gali pradėti mokytis, kai jiems yra patogiu. Saikingesnis lankstumo požiūriu yra pakopinis mokymasis, kai numatomos kelios registravimosi datos. Standartizuotas pakopinis mokymasis gali būti individualizuotas ir suteikti naujas galimybes mokymosi valdymui, laiduoti gerus išmokymo rezultatus, paskatinti studentų motyvaciją.

- *Atvirojo mokymosi aplinka* kuriama naudojant įvairias mokymosi technologijas. Toks požiūris laiduoja įvairius mokymosi stilius ir padeda sumažinti nesimokančiųjų bei neprisiregistravusiųjų studentų skaičių.

- *Savo esme lanksti sistema* leidžia priimti visus pageidaujančius studijuoti, skatina besimokančiuosius pačius įsivertinti, ar jie yra pasirengę studijoms. Terminas „prieigos laisvė“ yra susijęs su terminu „atviras mokymasis ir atvirasis švietimas“. Atvirasis mokymasis reiškia galimybę mokytis nuotoliniu būdu su ribotu autonomijos ir savistovumo laipsniu, suteikiant galimybę laisvai naudotis mokymosi ištekliais be griežtų pradinių reikalavimų kvalifikacijai.

- *Turinio pasirinkimo laisvė* numato individualizuoto mokymosi galimybę, leidžiama pasirinkti studijuojamą dalyką iš kelių galimų arba perkelti kreditus tarp studijų programų ir universitetų.

Atvirajame mokymesi pabrėžiamos dvi tarpusavyje derinamos priešingybės – besimokančiojo autonomija ir kooperatyvus mokymasis. Atvirajame mokymesi sudaromos lanksčios mokymosi sąlygos, atsiranda galimybė mokytis bendradarbiaujant su studentais ir bendraujant su

dėstytoju, derinant mokymo ir mokymosi stilių bei strategiją prie naujų mokymosi reikalavimų (Lukšaitė, Linkaitytė, 2007).

Fizinės aplinkos pritaikymas negalią turintiems asmenims – tai būtina sąlyga atkurti žmogaus su negalia fizinį, dvasinį ir ekonominį savarankiškumą ir sudaryti sąlygas aktyviam šių asmenų bendruomeniniam gyvenimui ir socializacijai. Negalią turintiems asmenims tinkanti aplinka sudaro sąlygas būti savarankiškais ir visaverčiais visuomenės dalyviais, teigiamai veikia identitetą, taip pat skatina žmonių su negalia dėkingumą jais besirūpinančiai visuomenei (Okunevičiūtė-Neverauskienė ir kt., 2012).

Tuo tarpu anot A. Mitkaus (2008), žmogus su negalia gali adaptuotis tik tada, kai jis iš aplinkos turi pakankamai galimybių socialiniams ir emociniams santykiams užmegzti ir palaikyti, išpildyti savo ir kitų lūkesčius, įsitraukti į produktyvią ir įdomią veiklą bei pasiekti išsikeltus tikslus, gauti pagalbą, kuri atitiktų jo poreikius ir gyvenimo vertybes (Mitkus, 2008).

Kalbant apie psichologinės mokymosi aplinkos ypatumus atkreiptinas dėmesys į ryšius ir santykius tarp besimokančiojo ir andragogo. Jei iš andragogo pusės yra pagarba ir pasitikėjimas, besimokantysis jausis saugus, pasitikės savo jėgomis ir pajus savo individualybę. Anot M. Teresevičienės ir kt. (2006), andragogas turi atsižvelgti į kiekvieno jausmus ir emocijas. Tai rodo, kad jis turi būti pasiruošęs konsultuoti ir patarti, taip pat dirbti individualiai.

Specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo ypatumai susiję ir su trečiuoju elementu – socialine mokymosi aplinka, kuri glaudžiai susijusi su anksčiau aparta psichologine mokymosi aplinka. Besimokantiesiems svarbūs yra kitų grupės narių pagarba, pritarimas, tarpusavio supratimas, pagalbos teikimas bei jos gavimas. Jei žmonėms sunku mokytis ar dirbti grupėje yra sunku, tuomet kyla stresas ir dažnai užsisklendžiama savyje. M. Teresevičienė ir kiti autoriai (2004) teigia, jog žmogus, esantis streso ar nerimo būsenoje, nieko neišmoks. Stresas gali būti psichologinio ir emocinio pavojaus rezultatas, tikslo neturėjimas, nesugebėjimas užmegzti ryšių su bendraminčiais ar izoliacijos jausmas, kai nėra suprantama mokymosi medžiaga ar nepakankamas užduotims atlikti laikas. Todėl andragogas turi numatyti besimokančiųjų streso priežastis ir gebėti jas šalinti (Teresevičienė ir kt., 2004).

Pasak J. Ruškaus ir kt. (2007) aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymas leidžia įvairių negalių turintiems asmenims būti savarankiškiems, judėti be pagalbos ir kliūčių pastatų viduje ir jų išorinėse erdvėse, naudotis aplinkoje esančiais objektais. Turintiems judėjimo (fizinę) negalią labiausiai aukštosiose mokyklose pritaikyti įėjimai į pastatus, kompiuterių klasės, vadovybės ir administracijos patalpos, valgyklos ir kavinės, bibliotekos, skaityklos. Tualetai, paskaitų auditorijos ir liftai dar mažiau pritaikyti negalią turintiems studentams. O prieinamos aukštųjų mokyklų renginių, sporto salės, bendrabučiai ir stovėjimo vietos specialiai pritaikytiems negalią turinčiųjų automobiliams įrengiamos labai retai. Tai verčia daryti prielaidą, jog Lietuvos aukštųjų mokyklų

fizinės aplinkos pritaikymas studentams, turintiems judėjimo negalią, yra pakankamai problemiškas (Ruškus ir kt., 2007).

Apibendrinant galima daryti prielaidą, jog speciali mokymosi aplinka, kuri atitiktų fizinę negalią turinčių besimokančiųjų poreikius, susideda iš daugybės komponentų. Vienas iš jų, fizinės aplinkos pritaikymas aukštojoje mokykloje; baldų išdėstymas auditorijose taip, kad būtų pakankamai vietos ir netrukdytų judėti. Taip pat baldų modifikacijos: tinkami sėdėti suolai, sėdėjimo rėmai ir specialios kėdės, žemiau pritvirtintos durų rankenos, pasiekiamos esantiems vežimėliuose ir nuimti slenksčiai. Prie pagrindinio įėjimo turėtų būti įrengti pandusai, o universiteto viduje - įvairūs kėlimo įrenginiai, laiptinių keltuvai (judantys išilgai laiptų kreipiančiais bėgiais). Aukštesiose mokyklose taip pat turėtų būti įdiegti rašiklių laikikliai, taip pat popieriaus tvirtinimas prie stalo, kad nenukristų nevalingai pastūmus. Taip pat labai svarbus yra ir kompiuterių pritaikymas, t. y. kompiuterio ekrano, klaviatūros modifikacijos ir pelės modifikacijos. Gali būti naudojami liečiami ekranai, padidintos, pakeistos formos ergonominės (su atramomis, siekiant nevarginti rankų) klaviatūros ir pelės. Specialios mokymosi aplinkos kūrime išskiriamas atvirasis mokymasis, bei mokymo turinio ir sąlygų lankstumas. Pagal kooperatyvios laisvės teoriją besimokantiejiems reikalinga asmens laisvė taip pat, kaip ir parama mokantis, palankios sąlygos bendradarbiavimui bei pastarojo planavimui ir įgyvendinimui. Kitame poskyryje panagrinėsime andragogo veiklos lauką, atliekamas funkcijas bei vaidmenis, kuriant fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką.

1.3. ANDRAGOGO VEIKLOS LAUKAS, ATLIEKAMOS FUNKCIJOS, VAIDMENYS, KURIANT FIZINĘ NEGALIĄ TURINČIŲ BESIMOKANČIŲJŲ SPECIALIUS POREIKIUS TENKINANČIĄ MOKYMOSI APLINKĄ

1.3.1. Specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią integraciją į darbo rinką, kūrimo svarba ir galimybės

Anot S. Babushko (2016), būti andragogu yra menas, amatas ir tuo pačiu metu didelis iššūkis. Skirtingi žodžiai ir metaforos yra panaudoti, kad apibūdintų andragogą mokslinėje literatūroje bei parodytų, koks svarbus jis ar ji yra. Tačiau, jų problemos ir mokomasis poreikis dažnai yra ignoruojamas. Svarstoma problema šiandien tampa vis aktualesnė. Andragogų veiklos laukas yra labai platus ir apima ekonominę, socialinę bei mokymo organizacijų sferas (Babushko, 2016). Žmonės, dirbantys su suaugusiais, turi žinių, organizuoja studijas ir mokymosi procesus, skatina pokyčius socialinėse, politinėse ir kultūrinėse sferose, atsižvelgia į visuomenės prioritetus. Autoriaus nuomone, andragogai yra atsakingi ir už suaugusio asmeninį, ir profesinį išsivystymą, jų užduotys yra nesuskaičiuojamos. Jie turi padėti išvystyti mokymosi potencialą skirtingose socialinėse

praktikose, organizuodami, dėstydami ir padėdami suaugusiems jų studijų procese. Tai stimuliuojantis darbas, todėl, kad tie, kurie padeda suaugusiesiems mokytis, patys kiekvieną dieną susiduria su įvairiomis problemomis (Ten pat).

L. Lukianovos (2014) teigimu, andragogas vaidina nepaprastai svarbų vaidmenį suaugusio mokymosi procese, kuris priklauso nuo jo/jos profesionalaus pasirengimo lygmens. Šiuo atveju, andragogo atliekamos funkcijos įtakoja įvairius jo profesinius vaidmenis, kurie yra patobulinti pagal naują terminologiją ir apibrėžimus. Pavyzdžiui, *tutorius* yra asmuo, kuris dalyvauja atskiros studijavimo programos sistemos vykdyme; *skatintojas* padeda suaugusiam besimokančiajam padaryti jo dalyvavimą mokymosi procese lengvesnį; *regulatorius* tuo pačiu yra ir *konsultantas*, kuris padeda suaugusių besimokančiųjų grupei naudoti jų vidinius išteklius, sprendžiant realias (gyvenimo ir profesines) problemas (Lukianova, 2014).

Todėl, kyla klausimas: kas yra andragogas? Autorė L. Lukianova (2014) teigia jog andragogas yra specialistas, kuris profesionaliai organizuoja suaugusiųjų mokymosi procesą; teikia tam tikras konsultacijas; yra atskirų studijų programų bendraautorius ir, tuo pačiu metu, vykdo įvairius socialinius vaidmenis savo profesinėje veikloje. Vienas iš tokių vaidmenų yra padėti atkurti besimokančiųjų motyvaciją į studijų procese ir profesinėje veikloje, žinoti suaugusių besimokančiųjų mokymosi ir profesinės veiklos turinį, taip pat teikti visokeriopą palaikymą savišvietos procese. Andragogas dirba su suaugusiais visose trijose mokymo(-si) sferose: formaliajame, neformaliajame ir informaliajame mokymesi, nukreipia besimokančiuosius ne tik į tam tikrų užduočių suskirstymą, bet, taip pat, ir į kritišką tikrovės suvokimą, tikslingą partnerystės visuomenėje plėtojimą, į globalios mokymosi erdvės kultūrinių vertybių dialogą, į toleranciją ir patriotiškumą (Ten pat).

J. Reischmannas (2017) analizuoja visą gyvenimą trunkantį mokymąsi ir su kokiais iššūkiais šiandien susiduria andragogikos mokslas, bei teigia, jog lengva tvirtinti, kad andragogai yra profesionalūs “pokyčių atstovai” plačiame, visą gyvenimą trunkančio, mokymosi kontekste. Bet kokių kompetencijų reikia andragogui, kad jis/ji galėtų sėkmingai atlikti savo vaidmenį?

Kompetencijų sampratą minėtas autorius aiškina dviem aspektais: 1) gebėjimas atlikti savo vaidmenį; 2) suvokimas, kodėl ir dėl ko kažkas yra daroma. Iš andragogų taip pat yra tikimasi, jog jie: 1) gebės mokytojauti; 2) gebės planuoti ir organizuoti programas; 3) gebės konsultuoti ir patarti; 4) gebės atlikti įvertinimą bei reikalingus tyrimus (Reischmann, 2017).

J. Reischmanno (2017) teigimu, andragogai taip pat turi būti įvaldę ir mokomųjų programų planavimo/organizavimo kompetencijas. Anot autoriaus, sėkmingas mokymo programų organizavimas ir planavimas didina ne tik andragogo, kaip dėstytojo, darbo (mikro-didaktika), bet taip pat ir studijų programų planavimo ir organizavimo (makro-didaktika) kokybę. Pasak minėto autoriaus, andragogas taip pat yra ir moderatorius, ir patarėjas, ir konsultantas, ir tarpininkas ir treneris. “Komunikaciniai įgūdžiai” yra vienas iš modulių šioje kompetencijoje ir persipina su

mokomąją/ugdomąją kompetencija. Šis modulių ir tradicinių seminarų persipinimas yra svarbus: tai įtakoja išvalgumą ir optimalų grįžtamąjį ryšį. "Treniravimas" yra viena iš kompetencijos grupių, atkreipianti dėmesį į plačiai paplitusią problemą, kad dauguma švietimo darbuotojų suaugusiųjų švietime ir suaugusiųjų mokyme yra temos specialistai, tačiau dirbantys su ribotais edukaciniais/andragoginiais gebėjimais. Tai sukelia tam tikrų padarinių (menkos žinios ir negebėjimas perkelti jas į praktinę veiklą, ir pan.) ir iššaukia riziką išvystyti menkus socialinius įgūdžius (Ten pat).

P. Koning ir M. Lindeboom (2015) analizuoja neįgalumo draudimo registracijos ypatumus, bei negalią turinčių asmenų padėtį Nyderlandų darbo rinkoje. Anot autorių, nuo 1967 metų, neįgalumo draudimo programa Nyderlanduose buvo pateikta kaip viešas planas, kuris yra privalomas visiems darbuotojams. Nedarbingumo pašalpa yra pateikiama, jei darbuotojai patiria 35 procentų ar didesnių sveikatos sutrikimų.

Šiems darbuotojams, yra teikiama 70 procentų socialinė parama. Nuo 2004 metų darbuotojai gali kreiptis dėl nedarbingumo pašalpos praėjus dviems metams nuo sveikatos pablogėjimo. Per vadinamąjį "laukimo periodą," darbdaviai yra atsakingi už pakartotinos integracijos sąlygų sukūrimą (paslaugos ir/ar adaptacija, kuri palengvina darbuotojo sugrįžimą į darbą), ir ilgalaikį darbo užmokestį (Koning, Lindeboom, 2015).

Neįgalumo draudimo reikalavimai yra vertinami, ir premijos nustatomos viešos socialinės paramos administracijos, vadinamos UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen), arba dar kitaip Darbuotojo Draudimo Agentūra. UWV nustato sveikatos pablogėjimą, pajamų sumažėjimą, procentinį nedarbingumo laipsnio dydį, lyginant su darbuotojo ankstesnio darbo užmokesčiu, ir atitinkamą nedarbingumo naudos lygmenį. Darbuotojai tokiu būdu gali gauti dalinio nedarbingumo paramą, prie kurios pridedama nedarbingumo ir socialinio draudimo parama — o vėliau ir socialinės pagalbos parama — su sąlyga, jei likusios pajamos nėra visiškai išnaudotos (Ten pat).

Anot G. Kvieskienės ir kt. (2015), norėdami patenkinti pagrindinius poreikius, negalią turintys asmenys dėl negalios susiduria su tam tikromis socialinėmis problemomis: negalią turintiems asmenims reikia prisitaikyti prie aplinkos, prie sveikosios visuomenės, įrodinėti, kad negalią turintis žmogus turi tokias pačias teises, ir panašiai. Tad negalią turintiems žmonėms būdingi ir *specialieji poreikiai*, kurie vadinami socialiniais, nes jie yra įrankis plačiaja prasme nagrinėjant neįgaliųjų gyvenimo kokybę. Autoriai, remdamiesi Neįgaliųjų ir jų šeimos narių teisėmis (2003), išskiria tokias negalią turinčių žmonių specialiųjų poreikių grupes:

- **dalyvavimo** – priklausymas formalioms arba neformalioms grupėms įvairiems planams, idėjoms įgyvendinti, tikslams pasiekti;

- **saviraiškos** – aktyvus dalyvavimas įvairioje veikloje savanoriaujant, kai norima save išreikšti, su kitais pasiekti bendrą tikslą;
- **meilės** – vienišumo jausmo įveikimas, neigiamų emocijų įtakos pašalinimas, asmeninių santykių svarba, gebėjimas paremti kitus;
- **bendravimo** – artimi santykiai su šeimos nariais, galimybė aktyviai bendrauti su artimaisiais, kaimynais, polinkis pasikalbėti su bendraamžiais, likimo draugais, aktyvus dalyvavimas bendruomeniniame gyvenime, sprendimų dėl laisvalaikio priėmimas;
- **informacijos gavimo** – žinių, suvokimo plėtojimas ir gilinimas, naujų žinių apie naująsias technologijas įgijimas ir atitinkamų įgūdžių formavimas, informacijos reikalingumas, prieinamumas, suprantamumas, noras dalytis patirtimi, žiniomis, idėjomis;
- **prieinamumo** – socialinių paslaugų, medicinos pagalbos reikalingumas;
- **dvasingumo** – asmeninių įsitikinimų formavimas, religinių, dvasinių poreikių tenkinimas (Kvieskienė ir kt., 2015).

Tik patenkinus šiuos neįgaliųjų poreikius galima pasiekti gerą neįgaliųjų gyvenimo kokybę.

N. Kvedaraitė, A. Repečkienė ir kt. (2013) nurodo, jog užimtumo problema Europos Sąjungoje pastaraisiais metais įvardijama kaip viena iš aktualiausių socialinių – ekonominių problemų, neatsiejama nuo vienos jautriausių visuomenės grupių – jaunimo, kuriam skiriamas išskirtinis dėmesys, siekiant sudaryti sąlygas įsidarbinti pirmą kartą, įsitvirtinti darbo rinkoje ir aktyviai joje dalyvauti. Diskutuojant apie Lietuvos akademinio jaunimo užimtumą ir dalyvavimą darbo rinkoje taip pat pabrėžiamas vienas esminių aspektų – nedarbas, kurio lygį, šalia ekonominių – socialinių veiksnių ir sumažėjusios darbo paklausos, sąlygoja jų išsilavinimo ir profesinės patirties, praktinio pasirengimo stoka. Todėl pastaraisiais metais žymus akademinio jaunimo užimtumo sumažėjimas darbo rinkoje kelia būtinybę ieškoti aukštųjų mokyklų studentų perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką problemos sprendimo būdų (Kvedaraitė ir kt., 2013).

A. Morkūnas (2008) nagrinėja Panevėžio miesto atvejį, ir teigia, jog integruojantis į visuomenę negalią turinčiam asmeniui reikia pasitikėjimo savimi, stiprios motyvacijos sprendžiant socializacijos problemas ir iš pačios asmenybės, ir iš kitų pagalbos forma. Negalią turintis asmuo, siejantis savo planus su darbine veikla, susiduria su savarankiškumo ir atmetimo baimės jausmais, kaip sėkmingos socializacijos kliūtimis. Siekiant spręsti žmonių su negalia integracijos į darbo rinką klausimus, reikia atkreipti dėmesį į šios grupės asmenų psichologinę savijautą ir jų poreikių tenkinimo galimybes.

Anot autoriaus (Ten pat), galima būtų daryti keletą prielaidų, dėl ko asmenys turintys negalią nėra pakankamai motyvuoti dirbti. Skiriami *psichologiniai* ir *socialiniai* veiksniai, apsunkinantys negalią turinčiųjų integraciją į darbo rinką. *Psichologiniai* veiksniai yra šie:

- socialinis atstūmimas (negalią turintys asmenys yra socialiai atskiriami nuo visuomenės);

- nepakankamas informuotumas (nepakanka informacijos apie negalią turinčiųjų įsidarbinimo galimybes, darbo aplinkos pritaikymą, darbo užmokestį bei kitas socialines lengvatas, privalomų atostogų skaičių ir kt.);
- šios socialinės grupės asmenys neįvertina ir nesupranta mokymosi reikšmės (asmenims, turintiems negalią, išsilavinimas nėra prioritetas);
- darbinės kompetencijos stoka (negalią turintys asmenys stokoja profesinių įgūdžių, reikalingų konkrečiai profesijai ir konkrečioms užduotims atlikti);
- nesugebėjimas “savęs parduoti” (negalią turintys asmenys negeba įtikinti darbdavio, jog jie yra tinkami konkrečiai profesijai ar darbui, turi tam reikalingų įgūdžių);
- mokymosi prieinamumo problema (per aukšti kriterijai stojant į aukštąsias mokyklas);
- specialybių pasirinkimas nėra didelis (trūksta specialybių, kurios būtų labiau pritaikytos negalią turinčių besimokančiųjų specialiesiems poreikiams);
- psichologinė savijauta, nepasitikėjimas savimi, baimė ir kt. (negalią turintys besimokantieji nepasitiki savo jėgomis, bijo, kad dėl savo negalės gali būti diskriminuojami savo darbdavio ir kolegų, baiminasi, jog gali neatlaikyti darbe jiems teksiančio krūvio ir t.t.).

Socialiniai veiksniai išskiriami šie:

- nepritaikyta viešoji ir darbo aplinka (nepritaikyti viešieji pastatai, trūksta pandusų, liftų/keltuvų, trūksta reguliuojamo aukščio baldų, nepritaikyti tualetai ir kt.);
- neigiamos visuomenės nuostatos neįgaliųjų atžvilgiu (visuomenė neigiamai vertina negalią turinčių besimokančiųjų galimybes įsidarbinti ir gauti pastovų darbą);
- darbdavių nepalankumas žmonių su negalia įdarbinimui (darbdaviai vengia įdarbinti negalią turinčius asmenis, nes darbo aplinkos pritaikymui bei atitinkamų lengvatų skyrimui būtina skirti papildomų lėšų ir resursų);
- nepakankamai prieinamas aukštesnysis ir aukštasis mokslas (aukštojo mokslo sistema yra tik iš dalies pritaikyta negalią turintiems besimokantiejiems) (Morkūnas, 2008).

Būtina sąlyga atkurti žmogaus su negalia fizinį, dvasinį ir ekonominį savarankiškumą – fizinės aplinkos pritaikymas. Įdarbinimo sritis apima ne tik tokius akivaizdžius ir dažnai keliamus klausimus, turinčius įtaką įdarbinant žmones su negalia, kaip nesutvarkyta fizinė aplinka, visuomeninis transportas ar netinkamos socialinės paslaugos, bet ir įvairūs socialiniai – demografiniai ir ekonominiai gyvenimo aspektai, veikiantys vienas kitą. Visi su šiuo procesu susiję dalyviai, tarp jų ir ES institucijos bei nevyriausybinės organizacijos, pabrėžia negalią turinčių asmenų judėjimo ir jiems nepritaikytos aplinkos problemas svarbą. Europos Komisija savo išleistame komunikate “Link Europos be barjerų žmonėms su negalia” teigia, kad į geresnį žmonių su negalia mobilumą pirmiausia reikia žiūrėti kaip į socialinę ir ekonominę būtinybę, o ne paprasčiausią patogumą (Ten pat).

Autorius taip pat atliko tyrimą (2008) ir analizavo Panevėžio miesto gyventojų, darbdavių ir žmonių su negalia požiūrį į žmonių su negalia integracijos į darbo rinką galimybes. Tyrime dalyvavo 100 Panevėžio miesto gyventojų, atliekant tyrimą buvo naudojami kiekybiniai (anketinė apklausa) ir kokybiniai (interviu) metodai. Atliktas tyrimas atskleidė, kad 70 proc. tyrime dalyvavusių Panevėžio gyventojų mano, jog neįgalieji turi mažesnes galimybes dirbti su visais. Taip mano labiau vyresnio (46-55 metų) amžiaus žmonės, taip pat tie, kurie turi aukštąjį išsilavinimą ir užima aukštesnes pareigas. 20 proc. respondentų teigia, kad žmonės su negalia turi tokias pačias galimybes dirbti su visais. Tokia nuomonė yra labiau 36-45 metų amžiaus respondentų, taip pat tų, kurie turi vidurinį išsilavinimą ir užima žemesnes pareigas. Didžioji dalis apklausoje dalyvavusių Panevėžio gyventojų tolerantiškai ir draugiškai priima bendradarbi, turintį negalią (atitinkamai 70 proc. ir 53 proc.). Tyrimas parodė, kad didžiausia kliūtis neįgaliesiems įsidarbinti, respondentų manymu, yra žmonių su negalia profesinio išsilavinimo trūkumas ir žema kvalifikacija (25 proc.). Antra pagal svarbumą priežastis – žmonių su negalia darbui nepritaikyta aplinka (20 proc.). Trečia priežastis yra darbo biržos ir kitų institucijų, padedančių negalią turintiems žmonėms įsidarbinti, nepakankamas dėmesys negalią turinčiųjų įdarbinimui (18 proc.). Kas dešimtas tyrimo dalyvis (10 proc.) mano, jog viena iš trijų pagrindinių priežasčių, trukdančių žmonėms su negalia integruotis į darbo rinką yra neigiamas visuomenės požiūris į negalią turinčius žmones. Iš dalies tai rodo visuomenės abejingumą žmonių su negalia įsitraukimui į darbo rinką.

Po atlikto interviu su darbdaviais paaiškėjo, jog jie nėra pakankamai informuojami apie žmonių su negalia įdarbinimo galimybes, paramos būdus, apie su jų įdarbinimu susijusius vykdomus projektus, apie iš valstybės gaunamas lengvatas, susijusias su neįgaliųjų įdarbinimu. Darbdavių nuomone, trūksta paramos programų, yra nesutvarkyta įstatyminė bazė. Žmonių su negalia integraciją į darbo rinką komplikuoja ir netobula institucijų, padedančių neįgaliesiems įsidarbinti, veikla, jų socialinė izoliacija, tarpusavio socialinio dialogo nebuvimas (Morkūnas, 2008).

V. Vaicekauskienė ir I. Beliauskaja (2016) atliko tyrimą, norėdamos išanalizuoti specialiųjų poreikių asmenų požiūrį į integracijos galimybes Vilniaus miesto darbo rinkoje. Autorių tyrimas atskleidė, jog specialiųjų poreikių asmenų integracijos į darbo rinką *vidiniai* ir *išoriniai* motyvai yra tokie:

- *išorinis* motyvas – darbo užmokestis, kurio dydis turėtų sudaryti galimybes oriai gyventi ir patenkinti svarbiausius poreikius;
- *vidiniai* motyvai – darbas turi patikti, draugiškas kolektyvas, užtikrinantis gerą savijautą ir psichologinį komfortą;
- mažiausiai lemiantis *įsidarbinimo* motyvas – darbas pagal specialybę ir karjeros galimybės, apie kuriuos dažnas, negalią turintis, žmogus net nedrįsta svajoti.

Tyrimo duomenys rodo, jog specialiųjų poreikių turinčių asmenų integracijos į darbo rinką problemas lemiantys veiksniai yra *objektyvūs* ir *subjektyvūs*:

- *objektyvūs* veiksniai – nepritaikyta darbo aplinka, neigiamos darbdavių nuostatos, didelis darbo krūvis bei tempas, padidėjusi konkurencija darbo rinkoje;
- *subjektyvūs* integracijos į darbo rinką veiksniai: aktyvumo, ryžtingumo ieškant darbo bei motyvacijos dirbti stoka, profesinio pasirengimo ir kvalifikacijos trūkumas, nepasitikėjimas savimi, baimė būti atstumtam dėl turimos negalios.

Tyrimo dalyvavusių, specialiųjų poreikių turinčių, asmenų apklausos rezultatai atskleidė, jog reikšmingiausios darbo biržos specialistų teikiamos paslaugos specialiųjų poreikių turintiems asmenims yra šios:

- gaunama informacija apie laisvas darbo vietas ir mokymosi galimybes;
- tarpininkavimas įdarbinant ir profesinis konsultavimas;
- mažiausiai reikšmingos yra darbo biržos organizuojamos aktyvios darbo politikos priemonės (Vaicekauskienė, Beliavskaja, 2016).

I. Baranauskienė ir A. Juodraitis (2008) teigia, kad dabartinėje kintančioje visuomenėje įgyvendinamas socialinės integracijos paradigmos idėjos realizavimas, paremtas socialine-interakcine koncepcija, kurioje svarbi kintamoji yra ne asmens negalė (sutrikimas), o socialinės aplinkos sutrikimo vertinimo mastai ir suteikiama reikšmė (negalės vaizdiniai, socialinės nuostatos ir t.t.) bei jų kokybiniai pokyčiai, įsisaugojant negalią turinčio asmens visapusiškos adaptacijos ir socializacijos svarbą visai bendruomenei. Dėsninga, kad asmenybės socializacijos procese ypatingas vaidmuo tenka darbinei-profesinei veiklai, kurios specifikai įvaldyti ir nuolat užsiimti sąlygų sudarymas yra svarbi prielaida ne tik užtikrinti (užsitikrinti) pakankamą ekonominį individo savarankiškumą, įtraukti į platesnius socialinius santykius, bet ir realizuoti visą gebėjimų potencialą, ugdyti savivertės ir savigarbos jausmus, užimti tam tikrą vietą socialinėse struktūrose (Baranauskienė, Juodraitis, 2008).

Apibendrinant galima teigti, jog ypač svarbu yra kurti specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką. Negalią turintys asmenys yra labiausiai pažeidžiama mūsų visuomenės grandis, tad svarbu sudaryti visas tinkamas sąlygas negalią turintiems integruotis į visuomenę ir darbo rinką, nes tai būtų vienas ir pamatinių veiksnių, mažinantis jų socialinę atskirtį. Kalbant apie žmonių su negalia integracijos į darbo rinką galimybes, galima daryti prielaidą, jog darbdaviai nėra pakankamai informuojami apie žmonių su negalia įdarbinimo galimybes, paramos būdus, apie su jų įdarbinimu susijusius vykdomus projektus, apie iš valstybės gaunamas lengvatas, susijusias su neįgaliųjų įdarbinimu. Darbdavių nuomone, trūksta paramos programų, yra nesutvarkyta įstatyminė bazė. Žmonių su negalia integraciją į darbo rinką komplikuoja ir netobula institucijų, padedančių

neįgaliesiems įsidarbinti, veikla, jų socialinė izoliacija, tarpusavio socialinio dialogo nebuvimas. Sekančiame poskyryje paanalizuosime andragogo vaidmenį ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų su fizine negalia integraciją į darbo rinką, kūrimą.

1.3.2. Andragogo vaidmuo ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų su fizine negalia integraciją į darbo rinką, kūrimas

K. Trakšelio ir R. M. Andriekienės (2016) teigimu, prieš gerą dešimtmetį Lietuvos visuomenėje (išskyrus edukologijos mokslininkų bendriją) paties termino andragogika ar andragogas samprata buvo neaiški, neapibrėžta, o ką jau kalbėti apie andragogo atliekamus vaidmenis. Iki kuriozų prieita stengiantis išskirti ir įvardyti andragogo veiklos funkcijas ar vaidmenis: „andragogas esti labiau „barmenas“ nei „šoumenas“ (Juozaitis, 1999); „suaugusiųjų pedagogas“ (Barkauskaitė, 2006). Pamiřta, kad XX a. pedagogikos mokslui buvo priskirta ne tik vaikų, bet ir suaugusiųjų ugdymas, todėl atsiradus andragogikos terminui išryškėjo neadekvati terminologija (suaugusiųjų pedagogikos terminas iš esmės yra prieštaringas) (Trakšelys, Andriekienė, 2016).

Greta pedagogikos, kurios objektas yra vaikų ugdymo procesas, anuometės Jugoslavijos mokslininkai pasiūlė andragogikos terminą, kuris savo objektą numato suaugusiųjų švietimo procese.

Šiaurės šalių (Skandinavijos) SOCRATES GRUNDTVIG projekto metu 2004 m. buvo išskirti tokie andragogo vaidmenys: mokytojas, konsultantas, fasilitatorius / skatintojas, treneris. Be abejo, galima nesutikti su tokiais tarptautiniais terminais išreikštais vaidmenimis, tačiau projekto autoriai pateikia ir paaiškinimus:

- *mokytojo* vaidmenį geriausiai apibūdina žodis *žinios*. Jis apibūdina andragogą kaip dėstomo dalyko ekspertą, kurio veikla asocijuojasi su žinojimu;
- *konsultanto* vaidmenį apibūdina žodis *organizuoti*, jo uždavinys – pagalba besimokantiejiems susipažįstant su naujomis tobulinimosi galimybėmis ir veiklos perspektyvomis;
- *fasilitatoriaus / skatintojo* vaidmenį apibūdina žodis *požiūris*. Jis skatina besimokančiųjų grupės veiklą ir taip ją organizuoja, kad mokymosi procesas duotų maksimalią naudą kiekvienam grupės dalyviui;
- *trenerio* vaidmenį apibūdina žodis *įgūdžiai*. Jo uždavinys – tokių elgesio būdų ir normų, efektyviai padėsiančių tiek profesinėje, tiek asmeninėje veikloje, lavinimas (Ten pat).

V. Chychuk (2015) pabrėžia, jog andragogikos mokslas leidžia išskirti visą gyvenimą trunkančio mokymosi metodus, kurie labiausiai motyvuoja mokymosi procesą ir prisideda prie mokytojų profesinių įgūdžių plėtojimo.

Andragogikos mokslas vaidina labai svarbų vaidmenį suaugusiųjų švietimo sistemoje, todėl, kad tai pagrįsta žiniomis apie suaugusių besimokančiųjų ir yra atsižvelgiama į jo gebėjimus,

mokymosi tikslus, gyvenimo patirtį; mokymosi procesas vyksta, pasitelkiant naujausias mokomąsias technologijas, kurios didina jų mokymosi efektyvumą. Andragogas veikia kaip skatintojas ir šiame procese suaugę besimokantieji iš žinių gavėjų tampa, kūrybiniame mokymosi procese, aktyviai dalyvaujančiais asmenimis (Chychuk, 2015).

T. Jääger ir kitų autorių parengtame vadove (2010) nurodoma, jog mokymas be mokymosi nėra galimas, nors besimokantis asmuo gali būti pats atsakingas už visą mokymosi procesą. Tai kelia klausimą: ar andragogo vaidmuo apskritai yra svarbus, ir ar šis asmuo padeda besimokantiems tobulėti? Deleguojamos užduotys įgis reikšmę tik tada, kai besimokantieji gebės atsakingai jas atlikti. Tam tikrose mokymosi situacijose visada susiduriama su iššūkiais (tiek neigiamais, tiek teigiamais) bei nepatogumais, ir konflikto grėsme. Iš pradžių andragogai vadovauja mokymosi procesui (dalijasi turimais ištekliais ir vertina rezultatus), bet vadovavimas turi būti perduotas besimokantiems. Kitaip tariant, andragogas organizuoja mokymosi procesą, bet šis asmuo nėra tas, kurio nuomonė mokymesi yra galutinė ir neginčijama. Andragogo asmenybė yra labai svarbus elementas; andragogai turi įkvėpti ir būti pavyzdiniais lyderiais vystant partnerystę mokymosi procese (T. Jääger et al., 2010).

S. Kušić ir kt. (2015) nagrinėja Kroatijos pavyzdį, kalbant apie andragogo kompetencijas, dirbant su suaugusiais besimokančiais. Autorių teigiamu, Kroatijoje klausimas dėl andragogų profesijos įtvirtinimo yra ganėtinai ignoruojamas ir nėra parengta jokių metodikų andragogo profesijos plėtojimo klausimu. Dėl tam tikrų pagrindinių, išankstinių sąlygų, padedančių plėtoti andragogo profesiją trūkumo, yra pakankamai sudėtinga kalbėti apie andragogo profesiją Kroatijoje (Kušić et al., 2015).

Jokiuose Kroatijos įstatymuose, strategijose ar kituose dokumentuose neminimos andragogo kompetencijos, reikalingos dirbant su suaugusiais besimokančiais. Vietoj to, suaugusiųjų švietimo kontekste, yra minimos tik pedagoginės kompetencijos. Andragogas turi įgyti tam tikrą kvalifikaciją ir kompetencijas priklausomai nuo srities, kurioje jis dirba. Pavyzdžiui, andragogai, dirbantys formalaus suaugusių švietimo srityje, privalo turėti tą pačią kvalifikaciją ir kompetencijas kaip ir mokytojai, dirbantys su vaikais pradinėse ir vidurinėse mokyklose. Jie įgyja pedagoginę kvalifikaciją ir kompetencijas, lankydami humanitarinių ir socialinių mokslų fakultetuose organizuojamas studijų programas, skirtas mokytojų kompetencijų plėtojimui arba lankydami papildomas programas, suteikiančias mokytojams pedagoginį ir psichologinį išsilavinimą (Ten pat).

R. R. Nasibullov ir kt. (2015) teigia, jog tam, kad negalią turintys asmenys būtų apsaugoti nuo diskriminacijos, bendro ir profesinio lavinimo sistema turi būti pakeista, įvedant į mokymo(-si) procesą įtraukijį ugdymą. Šiandien yra svarbu sukurti nuolatinį mokymąsi apimančią sistemą, atsižvelgiant į savitus medicininius ir socialinius studentų nedarbingumo modelius. Tinkamai organizuojamas andragogo darbas, ypatingų metodų ir mokymo priemonių naudojimas, atitinkantis

individualius studentų gebėjimus, padės atskleisti jų gebėjimus ir potencialą parodyti asmeninius akademinius pasiekimus (Nasibullov, Kashapova, Shavaliyeva, 2015).

M. P. Li ir B. H. Lam (2013) pabrėžia mokymosi bendradarbiaujant svarbą ir teigia, jog mokymasis bendradarbiaujant yra į besimokantįjį orientuota, dėstytojo palengvinta mokymosi programa, kurioje nedidelė studentų grupė yra atsakinga už savo asmeninį ir visų grupės narių mokymąsi. Studentai bendrauja vieni su kitais toje pačioje grupėje, kad išspręstų problemą, užbaigtų užduotį ir pasiektų tikslą.

Kad gebėtų organizuoti mokymusi bendradarbiaujant pagrįstą paskaitą, andragogas turi vadovautis šiais 5 principais ir elementais:

- *Teigiama tarpusavio priklausomybė.* Kiekvienas studentas grupėje turi savo indėlį, atsižvelgiant į bendras pastangas. Komandos nariai priklauso vienas nuo kito ir pasitiki vienas kitu tam, kad pasiektų bendrą tikslą. Kiekvieno grupės nario pastangos yra reikalingos ir būtinos grupės sėkmei pasiekti.
- *Individualus atsakingumas.* Visi studentai grupėje turi būti atsakingi už jiems deleguojamas užduotis ir renkamą medžiagą, kuri turės įtakos grupės sėkmei.
- *Tarpusavio sąveika.* Nors dalis darbo gali būti padaryta individualiai, kelios užduotys turi būti padarytos sąveikaujant su kitais grupės nariais, suteikiančiais grįžtamąjį ryšį, samprotaujant ir, svarbiausiai, palaikant ir padrašinant vienas kitą, kad būtų pasiekti grupės tikslai.
- *Tinkamas socialinių, tarpasmeninių, bendradarbiavimo įgūdžių naudojimas.* Studentai yra skatinami plėtoti pasitikėjimo, vadovavimo, sprendimų priėmimo, komunikacinius ir konflikto valdymo įgūdžius.
- *Grupės formavimas.* Komandos nariai nusistato grupės tikslus, apibūdina, kokie nario veiksmai yra naudingi ir ne, periodiškai vertina tai, kaip tobulėja komanda, ir identifikuoja pakeitimus, padėsiančius grupei efektyviau funkcionuoti ateityje.

Sistemiškas šių pagrindinių principų įtraukimas į mokymosi bendradarbiaujant situacijas, padeda garantuoti bendras pastangas ir įgalina drausmingą sąveiką, besimokančiojo ilgalaikiai sėkmei pasiekti (Li, Lam, 2013).

W. Eichhorst ir kt. (2010) Europos komisijai parengtoje studijoje teigia, jog pastaraisiais metais, Europos Sąjungos valstybėse narėse, itin didelis dėmesys buvo skiriamas žmonių su negalia įtraukimui į darbo rinką. Pagrindiniai iššūkiai Europos Sąjungoje, kalbant apie negalią turinčiųjų įtraukimą į darbo rinką, yra prastas darbo rinkos pritaikymas, didelė priklausomybė nuo valstybės teikiamų pašalpų, augantys visuomenės poreikiai išlaidoms ir didėjanti skurdo rizika.

Visoje Europos Sąjungoje negalią turinčių asmenų darbo rinkoje yra suskaičiuojama maždaug 20 procentų mažiau negu fiziškai ir psichiškai sveikų žmonių. Visose tyrime dalyvavusiose Europos šalyse, fiziškai ir psichiškai sveikų asmenų skaičius darbo rinkoje (65.1 proc.) yra didesnis,

palyginti su nežymių sutrikimų (52.4 proc.) ar negalią turinčių (26.2 proc.) žmonių skaičiumi. Europos Sąjungos vidurkis (išskyrus Prancūziją ir Malta) parodo darbo rinkoje esančių asmenų įvairovę: iš 25 tyrime dalyvavusių Europos Sąjungos valstybių narių, 14 šalių pastebimas ryškus skirtumas tarp fiziškai ir psichiškai sveikų bei negalią turinčių asmenų, kuris svyruoja virš Europos vidurkio. Ypač ryškus skirtumas yra pastebimas Rumunijoje, kur fiziškai ir psichiškai sveikų asmenų darbo rinkoje yra vidutiniškai 31.0 proc. daugiau, negu negalią turinčių asmenų (Eichhorst, Kendzia, Knudsen et al., 2010).

Autoriai, Europos komisijai parengtoje, studijoje taip pat nagrinėja administracinius ir reguliavimo, aplinkos pritaikymo bei kultūrinius barjerus, įtraukiant negalią turinčius asmenis į darbo rinką. Kalbant apie administravimo ir reguliavimo barjerus būtų galima teigti, jog administraciniai barjerai yra dažnai suprantami, kaip kliūtys trukdančios negalią turintiems laisvai judėti konkrečioje aplinkoje. Administracinės tvarkos dėl socialinės apsaugos pakeitimai, pensijų mobilumas, įvairūs apmokestinimai ir pan. turi didelę reikšmę tiek negalią turinčiam, tiek ir fiziškai bei psichiškai sveikam darbingo amžiaus asmeniui (Ten pat).

Kalbant apie fizinius barjerus, su kuriais susiduria negalią turintys žmonės Europos darbo rinkoje, aplinkos pritaikymo negalią turintiems klausimas privalo būti keliamas, kadangi tai sudaro reikšmingą sąlygą žmonėms su negalia tapti savarankiškais. Palyginus su fiziškai sveikais asmenimis, transporto ir pastatų pritaikymas negalią turintiems gali būti esminis veiksnys, įtakojantis jų sėkmingą dalyvavimą darbo rinkoje (Ten pat).

Kultūriniai barjerai pabrėžiami, kaip kliūtis tarptautiniam judėjimui Europos Sąjungos viduje. Sunkumai, susiję su tapimu kitos kultūros dalimi, gali turėti reikšmingą įtaką bet kokiam sprendimui, susijusiam su tarptautiniu judėjimu. Iš tikrųjų, manoma, kad kultūriniai barjerai turi netgi daugiau įtakos, negu barjerai, susiję su instituciniais ir praktiniais aspektais. Žmonėms su negalia, su kultūriniais skirtumais susijusios problemos, galėtų būti mažinamos. Sprendimas migruoti į kitą šalį darbo tikslais, tikėtina, kad gali būti įtakotas problemų, susijusių su socialiniu požiūriu į žmones su negalia. Kultūriniai barjerai egzistuoja ir socialiniame lygmenyje, kuris apima nacionalinius nedarbingumo metodus, ir atskirame lygmenyje, kuris apima požiūrį ir darbovietės kultūrą (Ten pat, 2010).

Andragogo veikla – iš dalies nauja mokslo ir praktikos sritis, jei kalbėsime ne apie pavienes praėjusių amžių iniciatyvas. Šiandien andragogo veiklos elementų galima aptikti įvairiuose sektoriuose ir socialiniuose laukuose: profesinio rengimo, tęstinio profesinio mokymo, profesinės ir socialinės integracijos, įstaigose, organizacijose, organizuojant ir realizuojant personalo mokymą, suaugusiųjų švietimo institucijose, įvairiose administravimo struktūrose, asociacijose, laisvalaikio klubuose, sanitariniame švietime, socialiniame darbe, kolegijose, universitetuose, institucijose,

vertinančiose mokymosi pasiekimus, įgytus įvairiose mokymosi aplinkose, teikiančiose konsultavimo, informavimo paslaugas ir kt. (Andriekienė, 2011).

Suaugusio asmens švietimo procese reikšmingi visi jame dalyvaujantys veikėjai. Andragogo atliekami vaidmenys skiriasi savo heterogeniškumu. Priklausomai nuo veiklos konteksto, savo darbo vietos, socialinio lauko ypatumų, šiandieninis andragogas gali atlikti dėstytojo (lektoriaus), analitiko, tutoriaus, mentoriaus ir kt. vaidmenis.

Šiandien siekiant kokybiškai teikti suaugusiųjų švietimo paslaugas, kinta ne tik andragogo vaidmenys, bet ir visa jo veikla nukreipta į besimokančio suaugusio žmogaus, gyvenančio konkurencingoje, individui vis naujus iššūkius keliančioje, besiintegruojančioje į Europos Sąjungą visuomenėje (Ten pat).

Daugelio mokslininkų nuomone, andragogai, kaip ir kiti švietimo proceso dalyviai, lemia kokybišką mokymosi eigą, kuri vyksta daugybėje institucijų. Be to, ši grupė užima unikalią poziciją lyginant su kitais švietimo sistemos profesionalais. Specialistai, dirbantys su suaugusiais, įgyja savo pirminę kvalifikaciją, tačiau jie neįgyja specialaus andragogo profesionalo pasirengimo. Taigi vertas dėmesio klausimas, kaipgi būsimoji andragogai pasirengia, kad jų darbas, jų veikla atitiktų aukštus kokybės standartus besikeičiančioje aplinkoje? (Ten pat)

Anot L. Staškūnienės ir R. M. Andriekienės (2011), andragogų veiklos perspektyvų kontekste jų rengimas vis labiau pripažįstamas kaip reikšmingas ir lemiantis kokybišką suaugusiųjų švietimą. Sparčiai kinta andragogo vaidmuo: nuo turinio eksperto link eksperto, kuris diagnozuoja, palaiko, paremia besimokančiuosius mokymosi situacijose. Būtina suvokti, kad ateityje daugės virtualios komunikacijos ir nuotolinio mokymosi atvejų. Mokymasis mokymosi aplinkoje bus grindžiamas bendradarbiavimu tinkluose, kuriama naujo tipo mokymosi medžiaga (interaktyvūs vadovėliai, internetinės mokymo/mokymosi priemonės), o mokymosi progresui stebėti ir vertinti vis dažniau bus naudojamas skaitmeninis vertinimo aplankas – *e-portfolio* (Staškūnienė, Andriekienė, 2011).

Andragogai, kaip savo dalyko ekspertai, turi galimybę dalintis patirtimi, žiniomis ir atradimais, veikdami tinkluose, suvokiant juos kaip andragogų profesinės bendrijos atsiradimo pagrindą. Andragogai, organizuodami, analizuodami suaugusiųjų švietimą, mokymosi veiklas, yra tam tikrais ryšiais susiję su besimokančiais, t. y. dalyvauja besimokančiųjų grupės tinkle, vykdydami bendravimo funkciją (Ten pat).

Kiekvienas besimokantysis turi būti skatinamas mokytis pagal savo gebėjimus ir galimybes. Efektyvus visų besimokančiųjų ugdymo planavimas – sudėtinga ir daug kūrybingumo reikalaujanti užduotis. Ugdymo planas, programos, sudaryti atsižvelgiant į bendruosius ugdymo tikslus ir įvairius besimokančiųjų poreikius, yra pagrindinis ugdytojo profesionalumo požymis.

Išsamiam ugdymo planui, programai parengti bei įgyvendinti reikia profesinių įgūdžių bei tikro atsidavimo.

Remiantis R. Kišonienė ir R. Dudzinskiene (2007), kurdamas individualų mokymosi planą andragogas turi:

- nustatyti mokymosi intensyvumą, atsižvelgdamas į individualius besimokančiojo poreikius;
- numatyti paprastesnius (įgyvendinamus) tikslus ir siekius;
- numatyti tinkamas mokymo strategijas;
- numatyti individualių besimokančiojo mokymosi poreikių tenkinimo galimybes;
- siekti nuoseklaus mokymo ir mokymosi tęstinumo;
- numatyti, kaip bus lavinami besimokančiųjų komunikavimo bei įvairiapusio bendradarbiavimo gebėjimai;
- numatyti saugią mokymosi aplinką;
- numatyti diferencijuotą vertinimą (Kišonienė, Dudzinskiene, 2007).

Pasak G. Tolutienės ir kt. (2015), vienas svarbiausių veiksnių, pastaraisiais metais lemiančių pokyčius kuriant mokymosi visą gyvenimą, studijų auštosiose mokyklose aplinką, yra intensyvus informacinių ir komunikacinių technologijų (IKT) diegimas. Tai lemia tiek bendros visų veiklos sričių kompiuterizavimo tendencijos, tiek pačių universitetų poreikiai modernizuoti studijų, mokymosi aplinką. Šiems tikslams skiriamos didžiulės lėšos, kuriamos specialios infrastruktūros. Šiandien visi Lietuvos universitetai turi interneto sistemas, kompiuterizuotas auditorijas ir bibliotekas, gali naudotis Lietuvos nuotolinio mokymo tinklo, kuriame sukaupta daugiau kaip 1 500 nuotolinio mokymo kursų, ir kitomis paslaugomis. Brangių naujų technologijų diegimas reikalauja parengti ir joms pritaiktą studijų aplinką. Šios problemos analizuojamos nuotolinių studijų kontekste, kai įvairios technologijos yra pagrindinė studijų organizavimo forma, o dėstytojai turi įvertinti šias technologijas ir spręsti problemas, kurių negalima išspręsti kitomis technologinėmis priemonėmis.

Spartėjanti IKT kaita, didėjantis išmaniųjų mobiliųjų įrengimų populiarumas ir naudojimo galimybės, internetu atsiveriantis pasaulis kelia iššūkius ir suaugusiųjų švietimui. Besimokantiesiems kyla klausimų, kaip, kur ir kada mokytis; kaip gebėti pasirinkti reikiamą medžiagą informacijos gausoje; kiek besimokantysis tampa atsakingas už savo siekiamus rezultatus? Andragogui gi rūpi, kaip padėti mokytis; kokius mokymo būdus ir metodus taikyti; kaip tinkamai panaudoti IKT ir t. t. Taigi visa tai keičia didaktinę situaciją ir sudaro sąlygas keistis jos dalyviams.

Svarbu tinkamai įvertinti IKT taikymo studijų procese svarbą. Naudojant mokomasias programas, mokymo procesą galima individualizuoti, kai mokomosios medžiagos kiekį ir mokymosi tempą kiekvienas besimokantysis pasirenka pagal savo sugebėjimus. Ypač plačias perspektyvas atveria daugialypių (multimedijų) sistemų naudojimas (Tolutienė, Andriekienė, Stankus, 2015).

Kalbant apie andragogo vaidmenį, kuriant specialius poreikius tenkinančią aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką, autorės J. Adomaitienė ir I. Zubrickienė (2015;2016) nagrinėja dar vieną – andragogo *mediatoriaus* vaidmenį. Viena iš pagrindinių andragogo, kaip mediatoriaus, užduočių yra besimokančiojo motyvavimas. Anot autorių, motyvavimas siejamas su skatinamąja funkcija, motyvuojančiais veiksniais, kurie besimokantįjį paskatina imtis konkrečių darbų (užduočių). Motyvuotas besimokantysis nori dalyvauti mokymosi procese, dirbti savo darbą, atlikti prisiimtas užduotis, tačiau jo norus gali riboti baimė patirti nesėkmę įgyvendinant savo siekius. Tuo tarpu įgalintas besimokantysis yra ne tik motyvuotas, bet ir jaučia, kad gali sėkmingai atlikti prisiimtas veiklas, kad pats nulemia tai, kas vyksta jo gyvenime, prisiima atsakomybę, nekaltindamas kitų ar susiklosčiusių aplinkybių. Toks žmogus pasižymi aukšta saviverte, teigiamai vertina save, savo gabumus ir kompetentingumą, taigi jis ne tik nori, bet ir gali kokybiškai bei efektyviai dirbti, pasiekti optimalių rezultatų. Todėl nekyla abejonių, kad iniciatyvumui ugdyti ir plėtoti mokymosi procese svarbūs tiek motyvuojantys veiksniai, tiek psichologinis ir veiklinis besimokančiojo įgalinimas, kai patiriamas jausmas „noriu ir galiu tai padaryti“ (Adomaitienė, Zubrickienė, 2015).

Autorės taip pat teigia, jog svarbu, kad andragogas, projektinėje veikloje prisiimdamas mediatoriaus kaip tarpininko tarp aplinkos ir besimokančiųjų vaidmenį, savo veiksmus grįstų pasitikėjimu, suteiktų jos dalyviams veiksmų autonomiją (laisvę) ir perleistų jiems daugelį vadovujančių funkcijų. Be abejo, čia kalbama apie tarpusavio pasitikėjimą, pasitikėjimą besimokančiaisiais, jų gabumais, gebėjimais, įgūdžiais ir galimybėmis atlikti sudėtingas, apsisprendimo pagrindu pasirinktas užduotis, susidoroti su išskylančiais nesklandumais ir sunkumais, pasitikima jų savarankiškai pasirinktais problemų sprendimais ir kt. <...> Andragogas taip pat turi suteikti galimybę besimokantiejiems rinktis, ką ir su kuo norėtų dirbti, kokiose veiklose dalyvauti, įgalintų patirti sėkmės jausmą, būtinai tai pastebėti ir įvertinti. Tačiau pasitikėjimo nereikėtų painioti su visiškos kontrolės atsisakymu. Be abejo, andragogas turi nuolat stebėti, rodyti asmeninį dėmesį, nuoširdžiai bendrauti, reikiamu momentu padėti, konsultuoti. Kita vertus, jis turi pastebėti besimokantįjį ribojančias priežastis, veiksnius, kliūtis ir laiku jas pašalinti. (Ten pat).

Apibendrinant galima teigti, jog mokymosi aplinka – tai erdvė, kurioje mokomasi padedant įvairioms mokymosi priemonėms, metodams ir būdams, naudojantis įvairiais informacijos šaltiniais, atsirenkant ir interpretuojant informaciją bei sąmoningos, konstruktyvios veiklos būdu, grindžiamu refleksija, įgyjama žinių gebėjimų ir vertybių. Taigi, mokymosi aplinka negali būti siejama tik su patalpa, kurioje mokomasi, ji apima daug daugiau sudedamųjų dalių. Kitame poskyryje panagrinėsime specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, asmenims turintiems fizinę negalią, kūrimo svarbą ir ypatumus.

Speciali mokymosi aplinka, kuri atitiktų fizinę negalią turinčių besimokančiųjų poreikius, susideda iš daugybės komponentų. Vienas iš jų, fizinės aplinkos pritaikymas aukštojoje mokykloje; baldų išdėstymas auditorijose taip, kad būtų pakankamai vietos ir netrukdytų judėti. Taip pat baldų modifikacijos: tinkami sėdėti suolai, sėdėjimo rėmai ir specialios kėdės, žemiau pritvirtintos durų rankenos, pasiekiamos esantiems vežimėliuose ir nuimti slenksčiai. Prie pagrindinio įėjimo turėtų būti įrengti pandusai, o universiteto viduje - įvairūs kėlimo įrenginiai, laiptinių keltuvai (judantys išilgai laiptų kreipiančiais bėgiais). Aukštesiose mokyklose taip pat turėtų būti įdiegti rašiklių laikikliai, taip pat popieriaus tvirtinimas prie stalo, kad nenukristų nevalingai pastūmus. Taip pat labai svarbus yra ir kompiuterių pritaikymas, t. y. kompiuterio ekrano, klaviatūros modifikacijos ir pelės modifikacijos. Gali būti naudojami liečiami ekranai, padidintos, pakeistos formos ergonominės (su atramomis, siekiant nevarginti rankų) klaviatūros ir pelės. Specialios mokymosi aplinkos kūrimo išskiriamas atvirasis mokymasis, bei mokymo turinio ir sąlygų lankstumas. Pagal kooperatyvios laisvės teoriją besimokantiejiems reikalinga asmens laisvė taip pat, kaip ir parama mokantis, palankios sąlygos bendradarbiavimui bei pastarojo planavimui ir įgyvendinimui.

Negalią turintys asmenys yra pažeidžiamiausia mūsų visuomenės grandis, tad svarbu sudaryti visas tinkamas sąlygas negalią turintiems integruotis į visuomenę ir darbo rinką, nes tai būtų vienas ir pamatinių veiksnių, mažinantis jų socialinę atskirtį. Kalbant apie žmonių su negalia integracijos į darbo rinką galimybes, galima daryti prielaidą, jog darbdaviai nėra pakankamai informuojami apie žmonių su negalia įdarbinimo galimybes, paramos būdus, apie su jų įdarbinimu susijusius vykdomus projektus, apie iš valstybės gaunamas lengvatas, susijusias su neįgaliųjų įdarbinimu. Darbdavių nuomone, trūksta paramos programų, yra nesutvarkyta įstatyminė bazė. Žmonių su negalia integraciją į darbo rinką komplikuoja ir netobula institucijų, padedančių neįgaliesiems įsidarbinti, veikla, jų socialinė izoliacija, tarpusavio socialinio dialogo nebuvimas.

Andragogo veikla – iš dalies nauja mokslo ir praktikos sritis, jei kalbėsime ne apie pavienes praėjusių amžių iniciatyvas. Šiandien andragogo veiklos elementų galima aptikti įvairiuose sektoriuose ir socialiniuose laukuose: profesinio rengimo, tęstinio profesinio mokymo, profesinės ir socialinės integracijos, įstaigose, organizacijose, organizuojant ir realizuojant personalo mokymą, suaugusiųjų švietimo institucijose, įvairiose administravimo struktūrose, asociacijose, laisvalaikio klubuose, sanitariniame švietime, socialiniame darbe, kolegijose, universitetuose, institucijose, vertinančiose mokymosi pasiekimus, įgytus įvairiose mokymosi aplinkose, teikiančiose konsultavimo, informavimo paslaugas ir kt.

Andragogas – skatintojas turėtų skatinti, fizinę negalią turintį, besimokantįjį būti aktyviu savo aukštosios mokyklos bendruomenės ir visuomenės nariu, neužsisklęsti savyje, neužsidaryti namuose. Andragogas – ugdytojas turi padėti, fizinę negalią turinčiam, besimokančiajam ugdytis ir lavinti reikiamus įgūdžius bei gebėjimus, reikalingus tolesnei besimokančiojo integracijai į darbo

rinką bei visuomenę. Andragogas – patarėjas turi gebėti patarti, fizinę negalią turinčiam, besimokančiajam kaip, spręsti mokymosi proceso metu iškylančias, problemas ir kliūtis. Andragogas turėtų būti ir tarpininkas tarp, fizinę negalią turinčio, besimokančiojo ir visuomenės bei padėti spręsti besimokančiajam iškylančius įvairius, su integracija į darbo rinką bei įsidarbinimu susijusius, klausimus (pvz., kokius reikalavimus konkrečioje, besimokantįjį dominančioje, srityje kelia darbdaviai ir kt.).

2. BESIMOKANČIŪJŲ POŽIŪRIO Į ANDRAGOGO VAIDMENĮ IR SPECIALIUS POREIKIUS TENKINANČIOS MOKYMOSI APLINKOS, SKATINANČIOS ASMENŲ, TURINČIŲ FIZINĘ NEGALIĄ, INTEGRACIJĄ Į DARBO RINKĄ, KŪRIMĄ, TYRIMAS

2.1. Tyrimo organizavimas ir metodologija

Tyrimas atliktas Kretingos rajono Neįgaliųjų draugijoje. Tyrimas atliktas 2018 m. lapkričio 21d. (trečiadienį). Tyrimui naudotas Fokus grupės diskusijos (interviu) metodas.

Tyrimo mokslinė problema – koks yra andragogo vaidmuo, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo aspektu?

Tyrimo tikslas – empiriškai išanalizuoti ir pagrįsti andragogo vaidmens svarbą ir reikšmę, kuriant, fizinę negalią turinčių besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančią, mokymosi aplinką, skatinančią, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų integraciją į darbo rinką.

Siekiant atskleisti besimokančiųjų požiūrį į andragogo vaidmenį specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią integraciją į darbo rinką kūrimo aspektu, taikomas Fokus grupės diskusijos (interviu) metodas.

Kokybiniu tyrimu siekta giliau pažvelgti ir išsiaiškinti besimokančiųjų požiūrį į specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos besimokantiesiems, turintiems fizinę negalią ir skatinančios fizinę negalią turinčiųjų integraciją į darbo rinką, kūrimo svarbą ir ypatumus. Šiuo tikslu taikytas kryptingas (pusiau struktūruotas) Fokus grupės diskusijos interviu.

2.1.1. Kokybinio tyrimo metodologija

Kokybinis tyrimas atliktas siekiant išsiaiškinti besimokančiųjų požiūrį į andragogo vaidmenį ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią, integraciją į darbo rinką kūrimą. Fokus grupės – vienas iš populiariausių kokybinių tyrimų metodų. Fokus grupių metodika remiasi interviu, kuris pravedamas ne su vienu žmogumi, o vienu metu su grupe žmonių, kurių tam tikros socialinės charakteristikos panašios (Luobikienė, 2010). Kokybinis tyrimas atliktas remiantis metodologija, kuri nurodyta baigiamojo darbo įvade (11 p.).

Tyrimo imtis. Tyrimo dalyvių atrankai naudotas netikimybinės patogiosios imties metodas. Tyrimo metu apklausti Kretingos rajono Neįgaliųjų Draugijos nariai. Patogiąją imtį sudaro tiriamieji, kuriuos nesunku rasti, atsižvelgiant į tyrimo tikslą bei uždavinius (Žydžiūnaitė, 2001). Tai yra netikimybinė atranka, kuri yra mažiau patikima nei tikimybinė, siekiant sudaryti reprezentatyvią imtį, tačiau socialiniuose tyrimuose naudojama dažniausiai, nes statistiškai atsitiktiniai pasirinktų

respondentų skaičius negarantuoja tiriamo socialinės edukologijos fenomeno reprezentatyvumo (Žydžiūnaitė, 2001).

Generalinę aibę sudarė 5, negalią turintys, besimokantieji, Kretingos rajono Neįgaliųjų Draugijos nariai.

Tyrimo imtis - tai tiriamos generalinės aibės dalis, tie generalinės aibės vienetai, kurie dalyvauja tyrime (Bitinas ir kt., 2008). Šio tyrimo generalinės aibės vienetais pasirinkti 5 besimokantieji, Kretingos rajono neįgaliųjų draugijos nariai. L. Rupšienės teigimu (2007), informantų imtis atliekant kokybinius tyrimus labiausiai priklauso nuo tyrimo tikslo ir duomenų rinkimo metodo. Siekiant detaliai iširti reiškinį dažniausiai pasirenkama mažesnė imtis ir gilinamasi į įvairius patirties aspektus. Tuo remiantis šiame tyrime taip pat numatytas nedidelis informantų kiekis – 5, negalią turintys, besimokantieji, Kretingos rajono Neįgaliųjų draugijos nariai.

Tyrimo dalyviai. Atliekant tyrimą pasirinkta apklausti 5, fizinę negalią turinčius, besimokančiuosius, Kretingos rajono Neįgaliųjų draugijos narius (1 lentelė). Minėti informantai darbe traktuojami, kaip besimokantieji. Laikantis anonimiškumo, konfidencialumo informantai tyrime įvardijami simboliais: B1.....B5.

1 lentelė. Informantų socialinė - demografinė charakteristika

Informantai	Metai	Išsilavinimas	Darbo patirtis
B1	37	Aukštasis universitetinis	12
B2	40	Aukštasis universitetinis	16
B3	55	Aukštasis universitetinis	20
B4	65	Aukštasis neuniversitetinis	40
B5	60	Aukštasis neuniversitetinis	35

Apklaustos instrumentas. Siekiant išsiaiškinti besimokančiųjų požiūrį į andragogo vaidmenį, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo aspektu buvo pasirinktas Fokus grupės diskusijos (interviu) metodas. Tyrimo kriterijai tiesiogiai atspindi tyrimo klausimus, indikatoriai – veiksnius, pagal kuriuos buvo sprendžiama apie besimokančiųjų požiūrį į andragogo vaidmenį, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo aspektu.

B. Bitino (2006) teigimu, kokybiniuose tyrimuose pats tyrėjas yra pažinimo instrumentas. Tyrėjas tiesiogiai sąveikauja su tiriamaisiais atlikdamas mokslinio pažinimo instrumento funkciją, stengiasi suvokti, pajauti tiriamų reiškinį prigimtį, esmę, todėl išryškėja asmeninė tyrėjo patirties svarba.

Gautų duomenų analizė. Kiekybinio tyrimo duomenys apdoroti naudojant statistinių duomenų apdorojimo kompiuterinės programos SPSS Statistics paketo 20.0 versiją. Prieš pradėdant

gautų duomenų analizę, duomenys buvo paruošti ir sutvarkyti taip, kad būtų galima kokybiškai atlikti analizę.

Apklaustos organizavimas ir etika.

Fokus grupės interviu atliktas 2018 m. lapkričio mėn. 21 d., 10:00 – 11:30 val. Grupės moderatorius darbo pradžioje informavo dalyvius apie tyrimą ir jo tikslą, apie darbo formą. Respondentams buvo galimybė patikslinti, papildyti savo teiginį, diskusijos dalyviai galėjo veiksmingiau sekti diskusijos eigą ir sąveikauti. Interviu metu gauti duomenys buvo fiksuojami įrašinėjant interviu į skaitmeninę audio laikmeną.

Tyrimo metu laikytasi pagrindinių etikos principų tiriamųjų atžvilgiu – geranoriškumo, pagarbos, teisingumo. Respondentai turėjo teisę atsisakyti dalyvauti tyrime, jei to nenori, bet kuriuo tyrimo momentu. Jie buvo supažindinti su tyrimo tikslu. Tyrėjas užtikrino pagarbų ir paslaugų elgesį su tiriamaisiais. Užtikrintas tiriamųjų anonimiškumas (tiriomojo atsakymai nesiejami su jo asmenybe, neapdorota informacija nėra prieinama kitiems, nėra platinama, pateikiami tik apdoroti ir apibendrinti tyrimo duomenys) bei iš tiriomojo ir apie tiriamąjį gautos informacijos konfidencialumas.

Fokus grupės tyrimas sudaro prielaidas surinkti gausą informacijos, kuri yra unikali. Toks tyrimas yra tinkamas giluminiam paaiškinimui apie unikalius fenomenus, apie kuriuos gaunama informacija iš nedidelių respondentų imčių, turinčių įvairių patirčių su tiriamo klausimo problematika. Fokus grupės tyrimo rezultatų pasėkoje išryškintas supratimas sudaro prielaidas apie egzistuojančius kliuvinius, problemas ir poreikius priimti efektyvius sprendimus inicijuojant ir įgyvendinant reikalingus pokyčius. Šio tyrimų metodo savitumas yra dalyvių bendravimas tarpusavyje, leidžiantis išsamiau atsiskleisti įvairiems požiūriams, nuomonėms, patirtims.

Besimokančiųjų fokus grupė buvo organizuojama siekiant išsiaiškinti besimokančiųjų požiūrį į andragogo vaidmenį, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo aspektu. Fokus grupė organizuota iš anksto derinant su Kretingos rajono Neįgaliųjų Draugijos pirmininku ir Draugijos nariais. Numatyta Fokus grupės interviu trukmė – 1,5 val.

Interviu imtis. Tyrimo dalyvių atrankai naudotas netikimybinės patogiosios imties metodas, kai atrenkami lengviausiai prieinami generalinės aibės vienetai. Į fokus grupę buvo numatyta surinkti 5–8 besimokančiuosius. Fokus grupėje dalyvavo 5 besimokantieji.

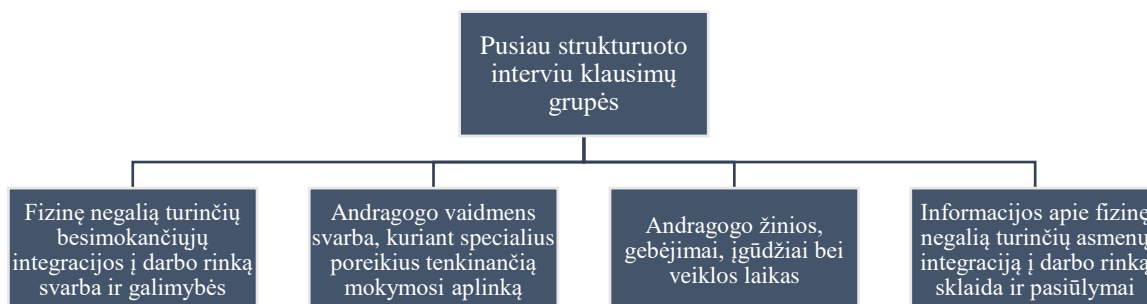
Fokus grupės interviu eiga.

Įvadinio pokalbio metu tiriamiesiems paaiškintas atliekamo tyrimo kontekstas. Akcentuota, kad interviu yra konfidencialus ir kad šis konfidencialumas grindžiamas socialinio tyrėjo mokslinė etika. Įsipareigota niekur nenurodyti tiriomojo vardo ar pavardės.

Pradžioje tyrimo dalyviams suformuluoti visi klausimai iš karto, siekiant parodyti interviu eigą bei tematinės linijas. Po to interviu metu kiekvienas klausimas dar kartą buvo pakartojamas.

Dalyvių patogumui ir papildomam grupės stimuliavimui naudota spausdinta medžiaga (išdalinti popieriaus lapai).

Tyrimo interviu suskirstytas į tokias klausimų grupes (1 pav.).

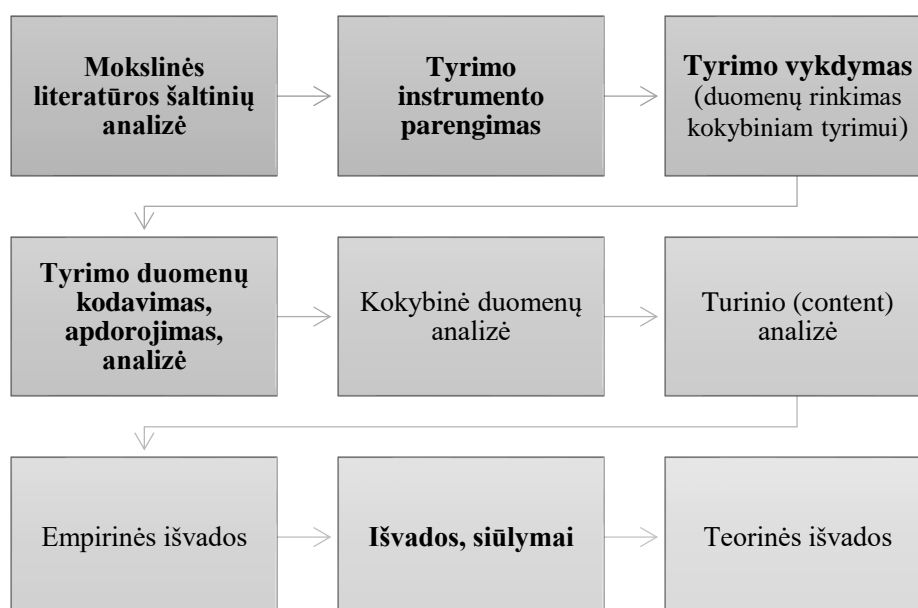

1 pav. Pusiaus struktūruoto interviu schema

Pusiaus struktūruotas interviu buvo sudarytas remiantis teorine dalimi ir vadovaujantis šiais pagrindiniais principais:

- atitikti interviu tikslą;
- skatinti klientą atsakyti į šį klausimą, t.y. klausimas formuluojamas ir pateikiamas taip, kad informantas norėtų ir pajėgtų į jį atsakyti (Butkevičienė 2010).

Tyrimas buvo atliktas 2018 metais. Jį sudarė penki etapai (2 pav.).

Interviu duomenų analizė. Fokus grupės metu surinkti duomenys susisteminti ir analizuoti taikant dalyvių išsakytų ir užrašytų teiginių turinio analizės metodą.

Tyrimo validumas ir patikimumas. Savaime aišku, kad kuo didesnis tyrimo validumas ir patikimumas, tuo kokybiškesnis ir tyrimas. L. Rupšienės (2007) teigimu, visiško validumo praktiškai neįmanoma pasiekti, kadangi tyrimus atlieka žmogus su žmonėmis. Nors tyrimo autorė turi grupinio interviu ėmimo patirties, tyrėjui galėjo pritrūkti metodologinės kompetencijos, kilti praktinių duomenų rinkimo problemų, pritrūkti išvalgumo ar patirties atliekant duomenų analizę, turimi laiko ir finansiniai ištekliai neleidžia labiau pagrįsti išvadų. Todėl kiekviename tyrime neišvengiama trūkumų, kurie ir lemia gautų tyrimo rezultatų ribotumą.

Tyrimo vidinį validumą padėjo užtikrinti tyrimo ataskaitos pateikimas informantams, ir grįžtamojo ryšio gavimas apie tai, ką jie mano apie tyrimo ataskaitos teisingumą, taip pat jį užtikrino ir duomenų įrašymo ir saugojimo priemonių naudojimas. Išorinį validumą užtikrino detalus tyrimo objekto, vietos, metodo, tyrėjo vaidmens aprašymas tyrimo ataskaitoje. Tai tyrimo ataskaitos skaitytojams padeda suprasti, kur galima tyrimo rezultatus panaudoti, kaip juos pritaikyti kitame kontekste.

Įrodyti tyrimo duomenų rinkimo, jų interpretacijos ir išvadų dermę galėtų tyrimo auditas, kurį gali atlikti kiti asmenys, kolegos, kurių būtų prašoma patikrinti tyrimo duomenų rinkimo, interpretacijų ir išvadų tarpusavio darną.

2.1.2. Besimokančiųjų požiūrio į andragogo vaidmenį ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią, integraciją į darbo rinką, kūrimą, tyrimo rezultatų analizė

Keliamas probleminis klausimas, koks yra andragogo vaidmuo, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo aspektu. Siekiant atsakyti į šį probleminį klausimą, buvo atlikta fokus grupės interviu tekstų kontentinė analizė. Respondentų atsakymai buvo keletą kartų klausomi, skaitomi ir grupuojami pagal prasmę į atskiras grupes pagal atsakymų turinį. Visi interviu duomenys yra pateikti žemiau 1.,2.,3.,4. lentelėse.

Besimokančiųjų požiūris į fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integracijos į darbo rinką svarbą ir galimybes

Įvertinant respondentų teiginių prasminį bendrumą buvo išskirtos kelios kategorijos, atskleidžiančios esminį besimokančiųjų požiūrį į fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integracijos

į darbo rinką svarbą ir galimybes. Besimokantieji, kalbant apie fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integracijos svarbą išskiria galimybę, negalią turinčiam asmeniui, įgyti išsilavinimą, mokymosi aplinkos pritaikymą, negalią turinčio žmogaus įtraukimas į visuomeninį gyvenimą ir galimybę integruotis į visuomenę ir darbo rinką. Besimokantieji ypač didelį dėmesį skyrė būtinybei fizinę negalią turinčiam besimokančiajam įgyti išsilavinimą ir integracijos į visuomenę svarbai. Jų nuomone, negalią turintis žmogus yra mūsų visuomenės dalis, todėl jam turi būti užtikrintos vienodos teisės gauti išsilavinimą ir darbą. Besimokantieji taip pat paminėjo, jog visi asmenys, nepriklausomai nuo jų amžiaus, turi teisę į išsilavinimą:

„Jeigu dėl mokslo, tai turi būti, visų pirma, amžius, taip pat pritaikytos visos sąlygos mokintis neįgaliam, nes ir pagyvenę žmonės nori įgyti išsilavinimą.“ (B1)

Anot A. Mitkaus (2008), žmogus su negalia gali adaptuotis tik tada, kai jis iš aplinkos turi pakankamai galimybių socialiniams ir emociniams santykiams užmegzti ir palaikyti, išpildyti savo ir kitų lūkesčius, įsitraukti į produktyvią ir įdomią veiklą bei pasiekti išsikeltus tikslus, gauti pagalbą, kuri atitiktų jo poreikius ir gyvenimo vertybes (Mitkus, 2008). Palanki emocinė ir socialinė mokymosi aplinka yra ypač svarbi vyresnio amžiaus besimokantiejiems, nes dėl savo amžiaus jie gali jaustis atskirti nuo kitų kolegų grupėje, jausti didelį nepasitikėjimą savo jėgomis, taip pat jaustis esą „per seni“ mokytis.

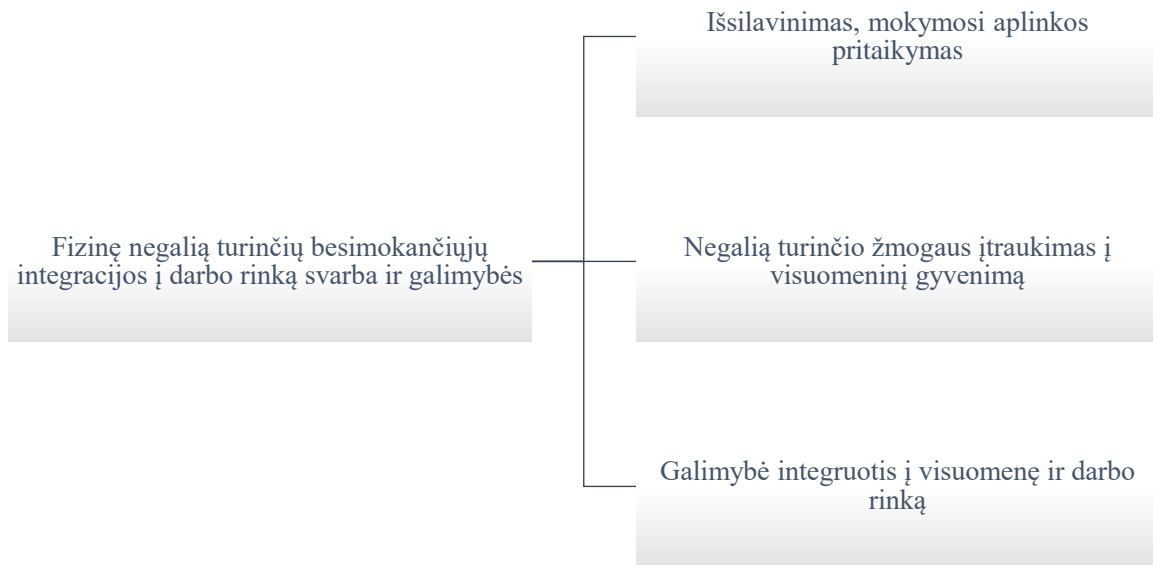
Besimokančiųjų nuomone taip pat labai svarbus yra negalią turinčio žmogaus įtraukimas į visuomeninį gyvenimą:

„Negali jauno žmogaus atskirti nuo visuomenės. <...> Neįgalus žmogus yra mūsų visuomenės dalelė, jis neturi likti už jos ribų.“ (B5)

L. Okunevičiūtės-Neveauskienės ir kt. (2012) teigimu, fizinės aplinkos pritaikymas negalią turintiems asmenims – tai būtina sąlyga atkurti žmogaus su negalia fizinį, dvasinį ir ekonominį savarankiškumą ir sudaryti sąlygas aktyviam šių asmenų bendruomeniniam gyvenimui ir socializacijai. Negalią turintiems asmenims tinkanti aplinka sudaro sąlygas būti savarankiškais ir visaverčiais visuomenės dalyviais, teigiamai veikia identitetą, taip pat skatina žmonių su negalia dėkingumą jais besirūpinančiai visuomenei (Okunevičiūtė-Neveauskienė, 2012).

Apibendrinant galima teigti, jog sudarius visas reikiamas sąlygas mokymosi procese ir darbo rinkoje, fizinę negalią turinčiam besimokančiajam atsivertų puikios karjeros galimybės, jam būtų suteikta galimybė aktyviai dalyvauti savo bendruomenės visuomeniniame gyvenime, fizinę negalią turintis besimokantysis taip pat taptų pilnateisiu visuomenės nariu.

Minėtas besimokančiųjų požiūris į fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integracijos į darbo rinką svarbą ir galimybes plačiau pateikiamas 3 paveiksle.

3 pav. Besimokančiųjų požiūris į fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integracijos į darbo rinką svarbą ir galimybes

Besimokančiųjų požiūris į andragogo vaidmenį, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką

Įvertinant respondentų teiginių prasminį bendrumą, atskleistas esminis besimokančiųjų požiūris į andragogo vaidmenį, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką. Besimokančiųjų nuomone, vienas pagrindinių andragogo vaidmenų, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką, yra fizinę negalią turinčio besimokančiojo padėjėjo svarba mokymosi procese:

„*Na, dabar, kiek girdėjau turėtų būti neįgaliam studentui, kuris jau yra labai neįgalus, tokie kaip ir pagalbininkai-padėjėjai, kurie padėtų visais momentais.*“ (B1)

„*<...> turėtų būti padėjėjai, kas atseit, giriamasi, kad jau yra daroma, bet tai matosi tik televizijoje, o realiam gyvenime pasigendama.*“ (B3)

„*Turėtų, galbūt, būti paskirtas koks socialinis darbuotojas, kuris padėtų studentui nuvykti į paskaitas, pagelbėtų paskaitų metu.*“ (B4)

Anot A. Martinkutės (2018) andragogas nėra vienintelis atsakomybės už mokymo(si) sėkmę nešėjas - jis atsakomybe dalinasi su besimokančiais. Jei mokymo(si) procesas stringa ar nesiseka, tai ne visada yra andragogo klaidos pasekmės - kadangi suaugę mokiniai yra (turi būti) aktyvūs mokymosi dalyviai, o ne pasyvūs informacijos priėmėjai, nuo jų pasirinkimų taip pat

priklauso ugdymo sėkmė. Autorė teigia, jog andragogas yra atsakingas už mokymo(si) procesą ir rezultatą. Kalbant apie mokymo(si) procesą, andragogas turi suplanuoti, kaip organizuoti ugdymą(si), kad jis būtų maksimaliai efektyvus. Ugdymo proceso metu andragogas turi stebėti, kas vyksta (kaip jaučiasi dalyviai; kaip reaguoja į užduotis; kiek įsitraukia į veiklas; kaip sekasi siekti rezultatų). Taip pat andragogas turi būti pasirengęs konstruktyviai reaguoti į nesuplanuotas situacijas - dalyvių pasipriešinimą, atviras konfrontacijas, nepasitenkinimą, abejones dėl lektoriaus kompetencijos.

Už mokymosi rezultatą didele dalimi yra atsakingi patys besimokantieji, tačiau andragogas gali padėti mokiniams sekti progresą link norimo rezultato, pasitelkęs vertinimo metodus ar įrankius, kurie padės besimokantiems siekti jų pačių užsibrėžtų tikslų. Pavyzdžiui, užsiėmimo pradžioje galima kviesti besimokančiuosius suformuluoti sau 1-3 klausimus, į kuriuos jie nori gauti atsakymus mokymų tema (Martinkutė, 2018).

Kalbant apie andragogo vaidmenį, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką, besimokantieji labiausiai išskyrė andragogo, kaip padėjėjo vaidmenį, bei andragogo teikiamą visapusišką pagalbą ne tik mokymosi procese, bet ir kitose gyvenimo situacijose.

Apibendrinant galima daryti išvadą, jog andragogo vaidmuo, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką, turi labai didelės reikšmės. Pasak besimokančiųjų, fizinę negalią turinčiam besimokančiajam yra labai svarbu turėti padėjėją mokymosi procese, nes sunkesnę fizinę negalią turinčiam studentui yra sunku judėti su vežimėliu judėti auditorijose, koridoriuose ir t.t. Besimokančiųjų nuomone, tam turėtų būti atitinkamai paskirtas socialinis darbuotojas, turintis andragoginių kompetencijų ir žinių.

Besimokančiųjų požiūris į andragogo vaidmenį, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką plačiau pateikiamas 1 lentelėje.

1 lentelė. Besimokančiųjų požiūris į andragogo vaidmenį, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Andragogo vaidmenys, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką	Fizinę negalią turinčio besimokančiojo padėjėjo svarba mokymosi procese	„Na, dabar, kiek girdėjau turėtų būti neįgaliam studentui, kuris jau yra labai neįgalus, tokie kaip ir pagalbininkai-padėjėjai, kurie padėtų visais momentais.“; „Taip, turėtų būti padėjėjai, kas atseit, giriamasi, kad jau yra daroma, bet tai matosi tik televizijoje, o realiam gyvenime pasigendama.“; „Turėtų, galbūt, būti paskirtas koks socialinis darbuotojas, kuris padėtų studentui nuvykti į paskaitas, pagelbėtų paskaitų metu.“
	Visapusiškos pagalbos teikimas	„Turėtų suteikti visapusišką pagalbą.“

Besimokančiųjų požiūris į andragogo žinias, gebėjimus, įgūdžius ir veiklos lauką, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką

Įvertinant respondentų teiginių prasminį bendrumą, atskleistas esminis besimokančiųjų požiūris į andragogo žinias, gebėjimus, įgūdžius ir veiklos lauką, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką. Besimokančiųjų teigimu, svarbiausi veiksniai šioje situacijoje yra pagarba, fizinę negalią turinčiam studentui, gebėjimas jį priimti ir noras jam padėti:

„Andragoginių įgūdžių daug turėti, socialinių, psichologinių žinių, nes negalią turintys žmonės skirtingai priima aplinką ir žmones, todėl turi turėti specifinių žinių apie to žmogaus gebėjimus ir kaip jam padėti.“ (B4)

„Visų pirma, jis turi mylėti žmogų.“ (B1)

Tik tuomet, informanto nuomone, andragogas bus visiškai pasiruošęs pagelbėti, fizinę negalią turinčiam besimokančiajam, mokymosi proceso metu.

L. Lukianovos (2014) teigimu, andragogas vaidina nepaprastai svarbų vaidmenį suaugusio mokymosi procese, kuris priklauso nuo jo/jos profesionalaus pasiruošimo lygmenų. Šiuo atveju, andragogo atliekamos funkcijos įtakoja įvairius jo profesinius vaidmenis, kurie yra patobulinti pagal naują terminologiją ir apibrėžimus. Pavyzdžiui, *tutorius* yra asmuo, kuris dalyvauja atskiros studijavimo programos sistemos vykdyme; *skatintojas* padeda suaugusiam besimokančiajam padaryti jo dalyvavimą mokymosi procese lengvesnį; *regulatorius* tuo pačiu yra ir *konsultantas*, kuris padeda suaugusių besimokančiųjų grupei naudoti jų vidinius išteklius, sprendžiant realias (gyvenimo ir profesines) problemas (Lukianova, 2014).

Besimokantieji taip pat akcentavo, jog kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką, labai svarbus veiksnys yra andragogo iniciatyva, pritaikant darbo vietą:

„Į darbo vietą vykstant studentas, paprastai, jau būna pasiruošęs, tik reikia pagalbos atvykimui. Pritaikymo, galbūt, kokia turėtų būti ta aplinka darbo vietoje.“ (B2)

„<...> ta aplinka, manau, turėtų būti ergonomiška, psichologiškai irgi svarbu tam studentui, kad būtų tinkamai pritaikyta aplinka.“ (B5)

„Todėl darbdaviai ir vengia priimti į darbą negalią turinčiuosius, nes reikia paruošti darbo vietą. Reikia, kad patalpa būtų erdvesnė, kad būtų galima patogiai privažiuoti su vežimėliu. Pats vežimėlis, jei reikia, irgi turi būti pritaikytas.“ (B3)

Anot G. Kvieskienės ir kt. (2015), norėdami patenkinti pagrindinius poreikius, negalią turintys asmenys dėl negalios susiduria su tam tikromis socialinėmis problemomis: negalią turintiems asmenims reikia prisitaikyti prie aplinkos, prie sveikosios visuomenės, įrodinėti, kad negalią turintis žmogus turi tokias pačias teises, ir panašiai. Tad negalią turintiems žmonėms būdingi ir specialieji poreikiai, kurie vadinami socialiniais, nes jie yra įrankis plačiaja prasme nagrinėjant neįgaliųjų gyvenimo kokybę. Autoriai, remdamiesi Neįgaliųjų ir jų šeimos narių teisėmis (2003), išskiria tokias negalią turinčių žmonių specialiųjų poreikių grupes: 1) *dalyvavimo* (priklausymas formalioms arba neformalioms grupėms įvairiems planams, idėjoms įgyvendinti, tikslams pasiekti); 2) *saviraiškos* (aktyvus dalyvavimas įvairioje veikloje savanoriaujant, kai norima save išreikšti, su kitais pasiekti bendrą tikslą); 3) *meilės* (vienišumo jausmo įveikimas, neigiamų emocijų įtakos pašalinimas, asmeninių santykių svarba, gebėjimas paremti kitus); 4) *bendravimo* (artimi santykiai su šeimos nariais, galimybė aktyviai bendrauti su artimaisiais, kaimynais, polinkis pasikalbėti su bendraamžiais, likimo draugais, aktyvus dalyvavimas bendruomeniniame gyvenime, sprendimų dėl laisvalaikio priėmimas); 5) *informacijos gavimo* (žinių, suvokimo plėtojimas ir gilinimas, naujų žinių apie naujas technologijas įgijimas ir atitinkamų įgūdžių formavimas, informacijos reikalingumas, prieinamumas, suprantamumas, noras dalytis patirtimi, žiniomis, idėjomis); 6) *prieinamumo* (socialinių paslaugų, medicinos pagalbos reikalingumas); 7) *dvasingumo* (asmeninių įsitikinimų formavimas, religinių, dvasinių poreikių tenkinimas) (Kvieskienė ir kt., 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad andragogo veiklos laukas yra labai platus. Dirbdamas su fizinę negalią turinčiais žmonėmis ir padėdamas kurti jų specialioms poreikiams pritaikytą mokymosi bei darbo aplinką, andragogas turi gerbti negalią turintį studentą, priimti jį tokį, koks yra, atsižvelgti į jo specialius poreikius, bei rodyti iniciatyvą atsižvelgti į negalią turinčio besimokančiojo mokymosi poreikius akademinėje bendruomenėje.

Besimokančiųjų požiūris į andragogo žinias, gebėjimus, įgūdžius ir veiklos lauką, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką plačiau pateikiamas 3 lentelėje.

3 lentelė. Besimokančiųjų požiūris į andragogo žinias, gebėjimus, įgūdžius ir veiklos lauką, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Andragogo žinios, gebėjimai, įgūdžiai bei veiklos laukas, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi	Empatija ir noras padėti fizinę negalią turinčiam besimokančiajam	„Visų pirma, jis turi mylėti žmogų.“; „Pedagoginių įgūdžių daug turėti, socialinių, psichologinių žinių, nes negalią turintys žmonės skirtingai priima aplinką ir žmones, todėl turi turėti specifinių žinių apie to žmogaus gebėjimus ir kaip jam padėti.“

aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką.		
	Iniciatyva, pritaikant darbo vietą	„Į darbo vietą vykstant studentas, paprastai, jau būna pasiruošęs, tik reikia pagalbos atvykimui. Pritaikymo, galbūt, kokia turėtų būti ta aplinka darbo vietoje.“; „O ta aplinka, manau, turėtų būti ergonomiška, psichologiškai irgi svarbu tam studentui, kad būtų tinkamai pritaikyta aplinka.“; „Pagrindė tai būtų patalpų ergonomiškumas“; „Todėl darbdaviai ir vengia priimti į darbą negalią turinčiuosius, nes reikia paruošti darbo vietą. Reikia, kad patalpa būtų erdvesnė, kad būtų galima patogiai privažiuoti su vežimėliu. Pats vežimėlis, jei reikia, irgi turi būti pritaikytas.“

Besimokančiųjų požiūris į informacijos sklaidą apie fizinę negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką ir pasiūlymai

Įvertinant respondentų teiginių prasminį bendrumą, atskleistas esminis besimokančiųjų požiūris į informacijos sklaidą apie fizinę negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką ir pasiūlymai. Besimokantieji nurodė, jog kalbant apie informacijos apie fizinę negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką sklaidą esminį vaidmenį atlieka įvairūs informaciniai šaltiniai:

„Kaip ir visuomet, žiniasklaida, spauda turėtų būti, masinės priemonės, renginiai, televizijos laidos.“ (B1)

Kalbant apie pasiūlymus mokymosi aplinkos, skatinančios fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką pritaikymui/tobulinimui, vienas iš tyrime dalyvavusiųjų, teigė manantis, jog didmiesčiuose gyvenantys, negalią turintys, asmenys turi daugiau optimalių sąlygų integruotis į visuomenę ir darbo rinką, nei mažesniuose miesteliuose ar kaimo vietovėse gyvenantys, negalią turintys, besimokantieji:

„Bet, manyčiau, daugiau dėmesio reikėtų skirti ne didmiesčiuose, pavyzdžiui, Vilniuje ar Kaune gyvenantiems neįgaliesiems, bet mažesnėse gyvenvietėse gyvenantiems, kad tikrai pamatyti, kaip negalią turintys žmonės gyvena, nes ne visi miestuose gyvena ir ne visur pritaikyta yra.“ (B5)

„Neįgalusis yra toks pat žmogus, kaip ir visi kiti, o visi resursai, tai tuom ir yra pasakyta, kad jis turi gauti ir mokslą, ir darbą, ir būtų pritaikyta aplinka, ir kad būtų į jį pakeistas požiūris, negu yra dabar.“ (B3)

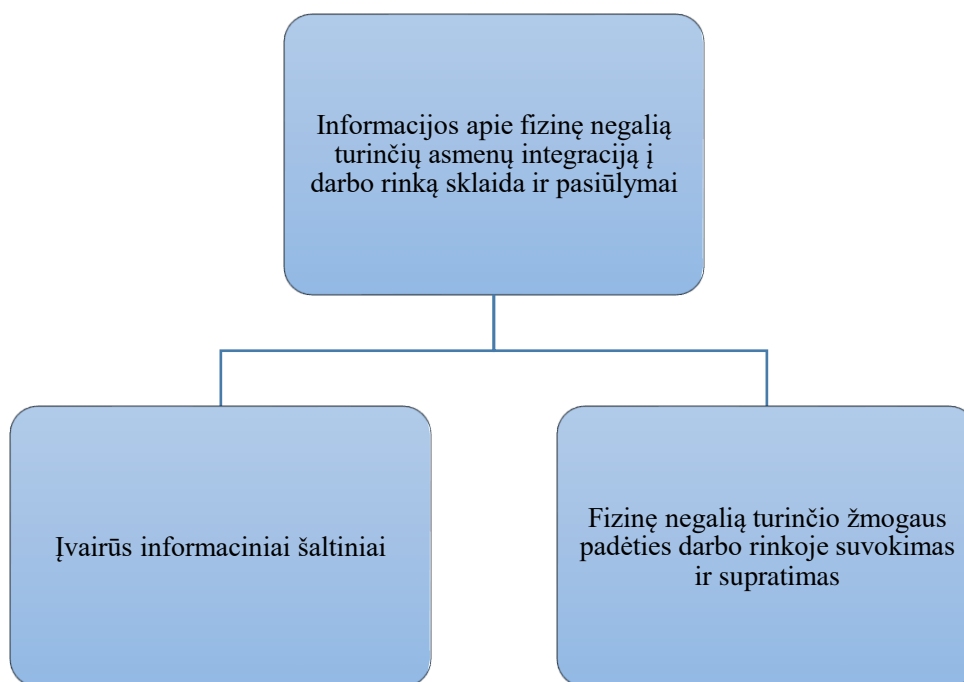
S. Aginskaitė ir D. Donauskaitė atliko viešojoje erdvėje ir žiniasklaidoje pateikiamos informacijos apie neįgaliuosius bei jų integraciją analizę ir vertinimą (2017) bei atskleidė žurnalistų požiūrį į negalią turinčiuosius, taip pat, kaip šiandieninėje viešojoje erdvėje yra vaizduojami negalią turintys asmenys. Autorės pažymi, jog žurnalistai vis dėlto nėra aktyvūs nuomonės reiškėjai kalbant apie žmones su negalia ar politiką žmonių su negalia atžvilgiu, jie veikia kaip tam tikri viešojoje

erdvėje sklindančios informacijos vartininkai (angl. gatekeepers) - nuo jų požiūrio ir nuostatų, individualių ir redakcijos profesinių vertybių bei praktikų labai dažnai priklauso, kokia informacija per žiniasklaidos priemones pasiekia auditoriją.

Autorės atliko tyrimą (2017), siekdamas išsiaiškinti žurnalistų, pranešančių žinias apie negalią ir neįgaliuosius, požiūrį ir nuostatas, pasireiškiančias priimančias redakcinius sprendimus ir rengiant publikacijas apie žmones su negalia ar neįgalumą, kurio metu buvo suorganizuotos dvi fokus grupės diskusijos, ir apklausti 10 Delfi.lt, 15min.lt, lrytas.lt, lrt.lt, alfa.lt, „Lietuvos ryto“, LRT TV, LNK ir savaitraščio „Bičiulystė“ žurnalistų. Atliktas autorių tyrimas atskleidė, jog žurnalistai, dažniau pranešantys apie su negalia susijusias temas, laikosi žurnalistinės etikos principų ir įvertina renkama bei skelbiama informaciją poveikio negalią turinčių asmenų aspektu. Tyrime beveik nepasitaikė ryškių diskriminacijos atvejų, neetiško neįgaliųjų vaizdavimo bei neigiamų nuostatų žiniasklaidoje formavimo. Visgi temų spektras galėtų būti ir platesnis. Žurnalistai ir daugiau rašytų su negalia susijusiomis temomis – tyrimo metu buvo išsakyta mintis, kad redakcijos galėtų priimti į darbą negalią turinčių žurnalistų, taip pat kad neįgaliųjų teises ginančios organizacijos galėtų būti aktyvesnės komunikuodamos viešumoje apie savo veiklą ir neįgaliesiems bei visuomenei aktualias temas. Dauguma diskusijoje dalyvavusių žurnalistų mano, jog jų pateikiama informacija apie žmones su negalia prisideda prie visuomenės nuostatų keitimo, žalingų socialinių stereotipų laužymo, diskusijų aktualiomis temomis kurstymo (Aginskaitė, Donauskaitė, 2017).

Apibendrinant galima daryti prielaidą, jog pagrindiniai informacijos apie fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką sklaidos instrumentai išlieka tiek patys, tai – žiniasklaida, spauda, įvairios masinės priemonės, renginiai, televizijos laidos. Kalbant apie pasiūlymus, besimokantieji, diskusijos metu, įvardijo, kad svarbiausias yra fizinę negalią turinčio žmogaus padėties darbo rinkoje suvokimas ir supratimas. Taip pat, jų nuomone, labai svarbu yra neužmiršti mažesnėse gyvenvietėse gyvenančių fizinę negalią turinčių besimokančiųjų, nes miesteliuose ir kaimo vietovėse gyvenantys, fizinę negalią turintys, besimokantieji susiduria su didesnėmis integracijos į darbo rinką problemomis (per didelis atstumas nuo namų iki darbo vietos, nepritaikytas tarpmiestinis transportas ir kt.).

Besimokančiųjų požiūris į informacijos sklaidą apie fizinę negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką bei pasiūlymai plačiau pateikiami 4 paveiksle.

4 pav. Besimokančiųjų požiūris į informacijos sklaidą apie fizinę negalią turinčių asmenų integraciją į darbo rinką ir pasiūlymai

Apibendrinant tyrimą galima teigti, jog tyrimo rezultatai rodo, kad hipotezė – andragogo atliekami skatintojo, ugdytojo (lektoriaus), patarėjo ir tarpininko vaidmenys gali būti svarbūs, kuriant, specialius poreikius tenkinančią, mokymosi aplinką, kuri padėtų negalią turintiems besimokantiems integruotis į darbo rinką pasitvirtinti. Andragogas – skatintojas turėtų skatinti, fizinę negalią turintį, besimokantį būti aktyviu savo aukštosios mokyklos bendruomenės ir visuomenės nariu, neužsisklęsti savyje, neužsidaryti namuose. Andragogas – ugdytojas (lektorius) turi padėti, fizinę negalią turinčiam, besimokančiajam ugdytis ir lavinti reikiamus įgūdžius bei gebėjimus, reikalingus tolesnei besimokančiojo integracijai į darbo rinką bei visuomenę. Andragogas– patarėjas turi gebėti patarti, fizinę negalią turinčiam, besimokančiajam kaip, spręsti mokymosi proceso metu išskylančias, problemas ir kliūtis. Andragogas turėtų būti ir tarpininkas tarp, fizinę negalią turinčio, besimokančiojo ir visuomenės bei padėti spręsti besimokančiajam išskylančius įvairius, su integracija į darbo rinką bei įsidarbinimu susijusius, klausimus (pvz., kokius reikalavimus konkrečioje, besimokantįjį dominančioje, srityje kelia darbdaviai ir kt.).

Andragogo vaidmuo, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką, turi labai didelės reikšmės. Pasak besimokančiųjų, fizinę negalią turinčiam besimokančiajam yra labai svarbu turėti padėjėją mokymosi procese, nes sunkesnę fizinę negalią turinčiam studentui yra sunku judėti su vežimėliu judėti auditorijose, koridoriuose ir t.t. Besimokančiųjų nuomone, tam turėtų būti atitinkamai paskirtas socialinis darbuotojas, turintis andragoginių kompetencijų ir žinių.

Pagrindiniai informacijos apie fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką sklaidos instrumentai išlieka tiek patys, tai – žiniasklaida, spauda, įvairios masinės priemonės, renginiai, televizijos laidos. Kalbant apie pasiūlymus, besimokantieji, diskusijos metu, įvardijo, kad svarbiausias yra fizinę negalią turinčio žmogaus padėties darbo rinkoje suvokimas ir supratimas. Taip pat, jų nuomone, labai svarbu yra neužmiršti mažesnėse gyvenvietėse gyvenančių fizinę negalią turinčių besimokančiųjų, nes miesteliuose ir kaimo vietovėse gyvenantys, fizinę negalią turintys, besimokantieji susiduria su didesnėmis integracijos į darbo rinką problemomis (per didelis atstumas nuo namų iki darbo vietos, nepritaikytas tarpmiestinis transportas ir kt.).

IŠVADOS

1. Atlikus teorinę mokslinės ir metodinės literatūros analizę galima daryti prielaidą, jog sudarius visas reikiamas fizines, psichologines, socialines ir emocines sąlygas mokymosi aplinkoje ir darbo rinkoje, fizinę negalią turinčiam besimokančiajam atsivertų puikios karjeros galimybės, jam būtų suteikta galimybė aktyviai dalyvauti savo bendruomenės visuomeniniame gyvenime, fizinę negalią turintis besimokantysis taip pat taptų pilnateisiu visuomenės nariu.
2. Išnagrinėjus andragogo veiklos lauką, bei atliekamas funkcijas galima teigti, jog darbe iškelta hipotezė pasitvirtino. Andragogas – skatintojas turėtų skatinti, fizinę negalią turintį, besimokantįjį būti aktyviu savo aukštosios mokyklos bendruomenės ir visuomenės nariu, neužsisklęsti savyje, neužsidaryti namuose. Andragogas – ugdytojas (lektorius) turi padėti, fizinę negalią turinčiam, besimokančiajam ugdytis ir lavinti reikiamus įgūdžius bei gebėjimus, reikalingus tolesnei besimokančiojo integracijai į darbo rinką bei visuomenę. Andragogas – patarėjas turi gebėti patarti, fizinę negalią turinčiam, besimokančiajam kaip, spręsti mokymosi proceso metu iškylančias, problemas ir kliūtis. Andragogas turėtų būti ir tarpininkas tarp, fizinę negalią turinčio, besimokančiojo ir visuomenės bei padėti spręsti besimokančiajam iškylančius įvairius, su integracija į darbo rinką bei įsidarbinimu susijusius, klausimus (pvz., kokius reikalavimus konkrečioje, besimokantįjį dominančioje, srityje kelia darbdaviai ir kt.).
3. Atlikus empirinę analizę galima teigti, jog besimokantieji, diskusijos metu, įvardijo, kad svarbiausias yra fizinę negalią turinčio žmogaus padėties darbo rinkoje suvokimas ir supratimas. Taip pat, jų nuomone, labai svarbu yra neužmiršti mažesnėse gyvenvietėse gyvenančių fizinę negalią turinčių besimokančiųjų, nes miesteliuose ir kaimo vietovėse gyvenantys, fizinę negalią turintys, besimokantieji susiduria su didesnėmis integracijos į darbo rinką problemomis (per didelis atstumas nuo namų iki darbo vietos, nepritaikytas tarpmiestinis transportas ir kt.).

REKOMENDACIJOS

(Kretingos rajono Neįgaliųjų Draugijos pirmininkui)

- Nevyriausybinės organizacijos yra arčiausiai ir lengviausiai pasiekiamos negalią turintiems asmenims. Kretingos rajono Neįgaliųjų draugija turėtų glaudžiai bendradarbiauti su įvairiomis įmonėmis ir darbdaviais, siekiant padidinti fizinę negalią turinčių asmenų įsidarbinimo galimybes ir socialinį užimtumą.
- Kretingos rajono Neįgaliųjų draugijoje turėtų dirbti asmuo, atsakingas konkrečiai už fizinę negalią turinčių asmenų integravimą į visuomenę ir darbo rinką bei įdarbinimą. Kretingos rajono Neįgaliųjų draugijos internetinėje svetainėje turėtų būti teikiama visa reikalinga informacija fizinę negalią turintiems asmenims ir jų šeimoms apie fizinę negalią turinčiųjų įsidarbinimo ir integracijos į visuomenę galimybes.
- Kretingos rajono Neįgaliųjų draugijoje, dukart per savaitę, galėtų būti organizuojami susitikimai su jaunais, darbingo amžiaus ir fizinę negalią turinčiais, asmenimis. Susitikimų metu būtų galima išsamiau supažindinti, fizinę negalią turinčiuosius, su esama situacija darbo rinkoje, pateikti potencialiai galimus ir specialius, fizinę negalią turinčių asmenų, poreikius atitinkančius įsidarbinimo variantus.

LITERATŪRA

1. Adomaitienė J., Zubrickienė I., 2015. Projektai mokymosi procese: iniciatyvumą įgalinantys aspektai. *Andragogika*. ISSN 2029-6894. Nr. 1 (6), 58-78 p.
2. Aginskaitė S., Donauskaitė D. 2017. Viešojoje erdvėje ir žiniasklaidoje pateikiamos informacijos apie neįgaliuosius bei jų integraciją analizė ir vertinimas. Vilnius: Lietuvos Neįgaliųjų Forumas.
3. Andragogo profesinės veiklos aprašo projektas. Studija. 2011. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras. 25225000
4. Andriekienė R. M., 2011. Andragogų profesionalizacija atliekamų vaidmenų aspektu. *Andragogika*, Nr. 2, 13-28.
5. Babushko S. 2016. Adult educators or adult teachers? (The search for an adequate term). ISBN: 978-617-640-308-1, ISSN: 2308-6386, No. 1 (12), p. 17-25.
6. Baranauskienė I., Juodraitis A. 2008. Neįgaliųjų profesinė reabilitacija: sėkmės prielaidos. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Bartkutė I., Čižikienė J., 2013. Asmenų su fizine judėjimo negalia socialinė integracija Lietuvoje: padėties analizė. *Sveikatos mokslai*, Nr. 23 (1), 91-95 p.
8. Bartaševičius, R. (2012) Mokymo(si) aplinka XXI amžiuje. Švietimo problemos analizė. Nr.7 (71), 1–8 p.
9. Basham J. D., Ortiz K. R. et al. 2015. Equity Matters: Digital and Online Learning for Students with Disabilities. The Center on Online Learning and Students with Disabilities.
10. Bitinas B. 2006. Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Vilnius: Kronta.
11. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
12. Black R. D., Weinberg L. A., Brodwin M. G. 2015. Universal Design for Learning and Instruction: Perspectives of Students with Disabilities in Higher Education. *Exceptionality Education International*, Vol. 25, Issue 2, p. 1-16.
13. Brazdeikis V. 2009. Informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis papildytų edukacinių aplinkų kaita. *Informacijos mokslai*, ISSN 1392-0561. Nr. 50, 57-63 p.
14. Chychuk V. 2015. Approaches to training teachers of adults in the UK. *Comparative Professional Pedagogy* No. 5 (1), p. 74-79.
15. Eichhorst W., Kendzia M. J., Knudsen J. B. et al. 2010. The Mobility and Integration of People with Disabilities into the Labour Market. Research Report. No. 29.
16. Indrašienė, V., Merfeldaitė, O. 2011. Inovacijoms palankios mokyklos aplinkos kūrimo prielaidos Utenos savivaldybėje. *Pedagogika: mokslo darbai*. ISSN 1392-0340 [T.] Nr. 102, p. 74-80.

17. Jatkauskienė B. 2013. Studijų profesionalizacijos ir andragogų rengimo tendencijų įžvalgos. *Andragogika*. ISSN 2029-6894, Nr. 1(4), 11-27 p.
18. Jatkauskienė B., Jatkauskas E. 2010. Andragogų profesionalizacijos raiška veiklos daugiafunkcionalumo kontekste. *Mokytojų ugdymas*. Nr. 14(1), p. 42-63.
19. Jääger T., Ciantar A., et. al. 2010. *The Art of Being an Adult Educator. A Handbook for Adult Educators-To-Be*. ISBN: 978-87-7430-166-0, ISBN: 978-87-7430-160-8.
20. Jovarauskaitė A., Tolutienė G. 2011. Andragogikos teorijų taikymo galimybės paramos, pagalbos besimokančiajam aspektu. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
21. Juodviršytė A. 2017. Grupės tarpusavio santykių harmonizavimas kuriant palankią mokymosi aplinką. *Andragogika*, ISSN 2029-6894, Nr. 1 (8), 46-70 p.
22. Kišonienė R., Dudzinskienė R. 2007. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo turinio individualizavimas. Rekomendacijos. Vilnius: VIA RECTA.
23. Koning P., Lindeboom M. 2015. The Rise and Fall of Disability Insurance Enrollment in the Netherlands. *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 29, No. 2, p. 151-172.
24. Kušić S., Klapan A. et. al. 2015. Competencies for Working with Adults – an Example of andragogues in Croatia. *Social and Behavioral Sciences*.
25. Kvieskienė G., Čiužas R. ir kt. 2015. Kompleksinė pagalba neįgaliems asmenims. Mokslo studija. UDK 364.65-056.26(474.5) Ko-166. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
26. Kvedaraitė N., Repečkienė A. ir kt. 2013. Akademinio jaunimo įtrauktis į darbo rinką ir verslininkystės galimybės: kokybinis vertinimas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. Nr. 7(1), 61-73 p.
27. Li M. P., Lam B. H. 2013. *Cooperative Learning*. The Hong Kong Institute of Education.
28. Linkaitytė G. M., Žilinskaitė L. 2010. Andragogo profesinės veiklos tyrimų perspektyva Lietuvoje. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 19, 72-86 p.
29. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl „Dėl pritarimo andragogo profesinės veiklos aprašui“ 2013 m. spalio 22 d., Nr. V-996. Vilnius.
30. Lukianova L. 2014. Professional Activities of Teacher-Andragogue (Foreign Experience). *Comparative Professional Pedagogy*. Vol. 4 (3), p. 26-30.
31. Lukšaitė D., Linkaitytė G. M., 2007. Atvirojo mokymosi proceso modeliavimas: dimensijos ir tyrimo kriterijai. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 13, 126-141 p.
32. Lukošūnienė V., Barkauskaitė M. 2011. Andragogų mokymosi mokyti kompetencijos raiška. *Andragogika. Mokslo darbai*. Nr. 2, 99-111 p.
33. Lukošūnienė V., Merkys A. 2016. *Praktinė andragogo knyga. Pagrindiniai gebėjimai*. Vilnius: Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras.
34. Luobikienė I. 2010. *Sociologinių tyrimų metodika. Mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.

35. Martinkutė A. 2018. Suaugusiųjų grupės ugdymas(is): sėkmės principai. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 sausio 18d.] Prieiga per Europos suaugusiųjų mokymosi elektroninę platformą EPAL: <<https://ec.europa.eu/epale/lt/blog/suaugusiųju-grupes-ugdymasis-sekmes-principai>>.
36. Melnikova J. 2015. Edukacinė aplinka ir ją nusakantys kriterijai: suaugusiųjų švietimo kontekstas. [interaktyvus] [žiūrėta 2019 kovo 19d.] Prieiga per Europos suaugusiųjų mokymosi elektroninę platformą EPAL: <<https://ec.europa.eu/epale/lt/content/edukacine-aplinka-ir-ja-nusakantys-kriterijai-suaugusiųju-svietimo-kontekstas>>.
37. Morkūnas A. 2008. Žmonių su negalia integracijos į darbo rinką galimybės (Panevėžio miesto atvejis). Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.
38. Nasibullov R. R., Kashapova L. M., Shavaliyeva Z. Sh. 2015. Conditions of Formation of Social Successfulness of Students with Disabilities in the System of Continuous Inclusive Education on the Basis of Value Approach. *International Journal of Environmental & Science Education*. Vol. 10(4), p. 543-552.
39. Neifachas S. 2014. Mokymo(si) aplinkos kaitos politika: naujų tendencijų prielaidos ir raiškos kontekstai. *Švietimas: politika, vadyva, kokybė*. ISSN 2029-1922. Nr. 3 (18), 8-26 p.
40. Okunevičiūtė-Neverauskienė L., Kavaliauskaitė R., Temaitaitytė G. 2012. Neįgaliųjų situacija darbo rinkoje. Aplinkos pritaikymas neįgaliųjų poreikiams. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.
41. Pilipavičiūtė D., Ambrasas G. 2011. Aukštųjų mokyklų fizinės aplinkos pritaikymas neįgaliųjų reikmėms. *Mokslas – Lietuvos ateitis*. Nr. 3(4), 57-62 p.
42. Reischmann J. 2014. Lifewide learning – Challenges for Andragogy. *Journal of Adult Learning, Knowledge and Innovation*. Vol. 1(1), p. 43–50.
43. Rupšienė L. 2007. Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
44. Ruškus J., Blinstrubas A. 2009. Aukštosios mokyklos ir neįgalūs studentai: kokie motyvai derinti interesus? *Literatūra ir menas*.
45. Ruškus J., Daugėla M., Žukauskas S. ir kt. 2007. Aukštasis mokslas ir studentai, turintys negalę. *Būklės ir galimybių tyrimas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
46. Staškūnienė L., Andriekienė R. M. 2012. Andragogų požiūrio į tinklaveiką paramos / pagalbos suaugusiam besimokančiajam aspektu empirinis tyrimas. *Andragogika*. Nr. 1 (3), 142-164 p.
47. Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Talijūnienė P. 2006. Šiuolaikinės didaktikos pagrindai. Kaunas: Technologija.
48. Teresevičienė M., Oldroyd D., Gedvilienė G. 2004. Suaugusiųjų mokymasis. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

49. Tolutienė G., Andriekienė R. M., Stankus V. 2015. Andragogo parama / pagalba besimokantiesiems informacinių ir komunikacinių technologijų aspektu. *Andragogika, mokslo darbai*. ISSN 2029-6894. Nr. 1(6), 8-25 p.
50. Trakšelys K., Andriekienė R. M. 2016. Andragogo vaidmenų raiška modernioje visuomenėje. *Andragogika, mokslo darbai*. Nr. 3, 67-85 p.
51. Vaicekauskienė V., Beliavskaja I. 2016. Specialiųjų poreikių asmenų požiūris į integracijos galimybes darbo rinkoje: Vilniaus miesto atvejis. *Socialinio darbo tyrimai ir aktualijos. Tęstinis mokslo straipsnių leidinys*, 4 tomas.
52. Zubrickienė I., Adomaitienė J. 2011. Andragogo asmeninio efektyvumo plėtojimo aspektai. *Andragogika, mokslo darbai*. Nr. 2, 41-51 p.
53. Zubrickienė I., Adomaitienė J. 2016. Suaugusiųjų bendrųjų kompetencijų plėtojimas projektų metodu. *Andragogika*. Nr. 1 (7), 148-173 p.
54. Žydžiūnaitė, V. (2001). *Profesinių tyrimų metodologija*. Kaunas: KTU.

PRIEDAI

Tyrimo pristatymas (taisyklės, tematika) ir dalyvių prisistatymas – 5-10 min.

Prisistatymas ir tyrimo pristatymas:

Gerbiami tyrimo dalyviai,

Esu Lina Bendikaitė, studijuojau Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų institute, Andragogikos katedroje. Šiuo metu rašau baigiamąjį magistro darbą tema: „Andragogo vaidmuo specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos kūrimo aspektu“.

Šiuo metu itin aktuali yra specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų integraciją į darbo rinką, kūrimo problema.

Vystant šią temą labai svarbi yra Jūsų nuomonė. Prašau Jūsų sudalyvauti šioje diskusijoje, kuri leistų atskleisti besimokančiųjų požiūrį į andragogo vaidmenį ir specialius poreikius tenkinančios mokymosi aplinkos, skatinančios asmenų, turinčių fizinę negalią integraciją į darbo rinką, kūrimą.

Ši diskusija anoniminė, nėra „teisingų“ ar „neteisingų“ atsakymų. Atsakymai atspindės nuomonių įvairovę. Tiesiog svarbu, kad pokalbio metu pareikštumėte savo nuomonę į pateiktus klausimus.

Dabar paprašysiu kiekvieno iš Jūsų trumpai prisistatyti... (*diskusijos dalyviai trumpai prisistato*)

Ačiū! Taip pat norėčiau trumpai apžvelgti mūsų grupės taisykles. Pirmoji – nepertraukinėkite vienas kito. Kitaip tariant, atsakant į klausimą, leiskime vieni kitiems pilnai išsakyti savo nuomonę, tuomet galėsime pasisakyti ir patys. Antroji – gerbkime diskusijos vedėją ir vieni kitus. Kitaip tariant, mes susirinkome ne aršiai diskusijai, o maloniam ir draugiškam pokalbiui, o mano tikslas yra sukurti jaukią atmosferą diskusijos metu. Trečioji – gerbkime vienas kito nuomonę. Tai yra, nesišaiptykite iš kito diskusijos dalyvio, nemenkinkime jo nuomonės tik todėl, kad ji nesutampa su mūsų išsakyta nuomone. Ir ketvirtoji – nėra klystančių ar neteisių. Kiekvieno diskusijos dalyvio nuomonė yra vienodai svarbi ir reikšminga. Tai reiškia, jog man, kaip diskusijos vedėjai ir tyrimą atliekančiam asmeniui, kiekvieno iš Jūsų nuomonė bus vienodai reikšminga ir svarbi tyrimo eigoje. Taigi, manau, jog galime pradėti. Mūsų diskusijos trukmė yra nuo 1,5 valandos iki 2 valandų. Pateiksiu 12 klausimų. Kiekvienam klausimui yra skirta iki 10 minučių, prašyčiau tai įsidėmėti, kad kiekvienam norinčiam užtektų laiko pasisakyti, o pabaigoje – jei turėsime šiek tiek dar laiko – viską apibendrinsime. Ar neprieštaraujate, jei mūsų diskusija bus įrašyta diktofonu, nes Jūsų gautus atsakymus turėsiu užfiksuoti ir atlikti analizę? Gerai. Pradėkime.

Diskusija (1,5val.-2val.):

1. Jūsų nuomone, kaip svarbu yra integruoti fizinę negalią turinčius besimokančiuosius į darbo rinką ir visuomeninį gyvenimą? Argumentuokite. **Iki 10 min.**
2. Kaip manote, kokiais ypatumais turėtų pasižymėti, fizinę negalią turinčių, besimokančiųjų specialius poreikius atliepanti fizinė mokymosi aplinka? Pakomentuokite. **Iki 10 min.**

3. Kaip manote, kokias sritis apima andragogo veiklos laukas, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką? Pakomentuokite. **Iki 10 min.**
4. Jūsų nuomone, kokia yra andragogo vaidmens svarba, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką? Pakomentuokite. **Iki 10 min.**
5. Kokie, Jūsų nuomone, yra pagrindiniai andragogo vaidmenys, kuriant specialius poreikius atliepančią mokymosi aplinką? Išvardinkite ir pakomentuokite. **Iki 10 min.**
6. Jūsų nuomone, koks yra svarbiausias andragogo vaidmuo, kuriant mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką? Pakomentuokite. **Iki 10 min.**
7. Kokiomis papildomomis žiniomis, gebėjimais ir įgūdžiais turėtų pasižymėti andragogas, kuriant specialius poreikius tenkinančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką? Pakomentuokite. **Iki 10 min.**
8. Kodėl, Jūsų nuomone, yra svarbu kurti, negalią turinčių, besimokančiųjų poreikius atitinkančią mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką? **Iki 10 min.**
9. Jūsų nuomone, kokia galimybė fizinę negalią turintiems besimokantiejiems integruotis į darbo rinką ir visuomenę? Pakomentuokite. **Iki 10 min.**
10. Kokiomis, Jūsų nuomone, priemonėmis būtų galima skleisti informaciją visuomenei apie fizinę negalią turinčių asmenų galimybes integruotis į darbo rinką? Pakomentuokite? **Iki 10 min.**
11. Jūsų nuomone, kokių galimybių įsitvirtinti šiandieninėje darbo rinkoje turi fizinę negalią turintys besimokantieji? Pakomentuokite. **Iki 10 min.**
12. Kokių turite pasiūlymų, kaip būtų galima kurti ir tobulinti mokymosi aplinką, skatinančią fizinę negalią turinčių besimokančiųjų integraciją į darbo rinką? **Iki 10 min.**

Taisyklės

(Taisyklės yra skiriamos Kretingos rajono Neįgaliųjų draugijos nariams, dalyvaujantiems Fokus grupės diskusijoje. Šios taisyklės padės užtikrinti konstruktyvią, pozityvią ir produktyvią diskusiją)

1. Nepertraukinėkime vienas kito;
2. Gerbkime diskusijos vedėją ir vienas kitą;
3. Gerbkime vienas kito nuomonę;
4. Nėra klystančių ar neteisių. Kiekvieno diskusijos dalyvio nuomonė yra vienodai svarbi ir reikšminga.